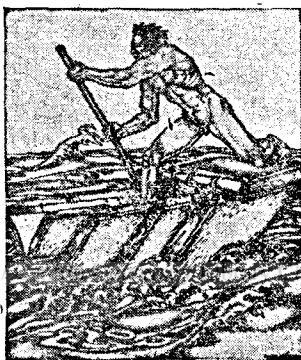

1934 NOVEMBER

B'NAI B'RITH SZEMLÉ

BCU Cluj

TARTALOM

Alfred M. Cohen tv., a BB-Rend nagyznöke 75 éves. — *Dr. Schreiber Istvánné nv.*: Az Orient-disztrikt munkája a „Hamenora“ tükrében. — *l. a.*: Az Amerikán kívüli disztriktek Munkaközösségének ülése. — *Havas Emil tv.*: A cernăuti Orient-páholy székház-avató ünnepélye. — **HALOT-TAINK**: *Dr. Fuchs Albert tv.*: Bruckner Sándor tv. — *Dr. Hunwald Izidor exelnök tv.*: Dr. Wesz Károly tv. — *Dr. Klein Miksa tv.*: Wolheimer Vilmos tv. — Tätigkeitsberichte der Logen. — **ZSIDÓ VILAG**: Moses Montefiore centennáriuma. — Bergson jubileuma. — **KÖNYVEKRŐL**: **IDEE**: Werner Sombart: Deutscher Sozialismus. — *l. e.*: Ligeti Sándor: A bűvös erszény. (Pharos kiadás, 1934.) — Max Brod új Heine-élet-rajza. — Oswald Spengler. — Egy „német“ könyvkiadó halála. — Musso-
lini és a zsidók.

INHALT:

Ordenspräsident *Alferd M. Cohen* — 75 Jahre. — *Schw. Margarete Dr. Schreiber*: Die Arbeit des s. w. Orient-Distrikts im Spiegel der „Hamenora“. — *l. a.*: Die Sitzung der AG der ausseramerikanischen Distrikte. — *Br. Emil Havas*: Die Einweihungsfeier des neuen Logenheims der w. Orient-Loge, Cernăuți. — *NACHRUFE*: *Br. Dr. Albert Fuchs*: *Br. Alexander Bruckner*. — *Br. Expr. Dr. Isidor Hunwald*: *Br. Dr. Karl Weiss*. — *Br. Dr. Max Klein*: *Br. Wilhelm Wolheimer*. — Tätigkeitsberichte der Logen. — Der 100. Geburtstag Moscs Montefiores. — Bergsons Jubileum. — *BUCHBESPRECHUNGEN*: *IDEE*: *Werner Sombart*: Deutscher Sozialismus. — *l. e.*: *Alexander Ligeti*: Der verzauberte Geldbeutel. (Pharos-Verlag, Cluj, 1934.) — *Max Brods neue Heine-Biographie*. — *Oswald Spengler*. — Zum Tode eines „deutschen“ Buchverlegers. — *Mussolini und die Juden*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kézirat gyanánt

B'NAI B'RITH SZEMLE

AZ ERDÉLYI PÁHOLYOK MUNKAKÖZÖSSÉGÉNEK HAVI KÖZLÖNYE
MONATSBLAETTER DER TRANSYLV. ARBEITSGEMEINSCHAFT I. O. B. B. IX.

ALFRED M. COHEN tv., a BB-Rend nagyznöke 75 éves

1934 október 19-én töltötte be Alfred M. Cohen tv. hetvenötödik életévét. Ugy véljük, hogy a mi sorainkból senki sem ismeri személyesen ezt az érdemes nagy férfit, de minden, amit hallunk róla és olvasunk róla: ahogyan legyőzi a vállaira nehezedő terheket, minduntalan azt bizonyítja, hogy milyen bölcsen járt el Adolf Kraus, a korábbi nagyznök tv., amikor az 1925. évi választáson Cohen tv. mellett tört lándzsát.

Általában véve mindenütt megállapítható, hogy senkit inkább nem predesztinált a sors, hogy ezt a magas hivatalt betöltse, mint M. Cohen tv-t. 1890 óta tartozik a Rendhez, a második disztrikt nagyznöke volt, Cincinnati szenátora, kiváló ügyvéd és bankár. Elnöke Amerika legbefolyásosabb rabbi-képző kuratóriumának, a Hebrew Union College-nek és így Cohen nemcsak a Rendnek lett a vezetője, de az egész amerikai zsidóságnak vezére is.

Cohen portréját nehéz megrajzolni annak, aki őt legfeljebb a B. B. Magazinban megjelent cikkeiből ismeri. E cikkek és beszédek egyszerű szavakban adják vissza Cohen gondolatait, mondatai világosan vannak megformálva és a szellemileg kevésbé képzett testvérek is megértik. Ami az olvasót különösképpen kellemesen érinti, ez Cohennak nyugodt tárgyilagossága és szívének melegsége.

Az amerikai páholyok lelkesedéssel ünnepelik meg a ritka kort elért vezérünknek a születésnapját. Megállapítják, hogy Julius Bien, Adolf Kraus után Cohen a harmadik nagyznök. Bien annakidején megtanította az ujonnan bevándoroltakat, hogy miként éljenek a számukra megnyíló korlátlan szabadsággal és miként alkalmazkodjanak önkéntesen a meglévő életformákhoz. Adolf Kraus, aki husz évig volt vezére hatalmas munkaközösségének, elmélyítette a páholy gondolatot és magát az organizációt hihetetlen tökéletességre emelte. Amikor hivatalába lépett, a Rendnek alig huszezer tagja volt, amikor visszalépett, hetvenezer tagot hagyott maga után. Cohen tv. korszaka 1925 óta tartja ezt a nyilegyenes fejlődést. A páholyok erősödnek, hűek maradtak hagyományaikhoz, mind több és több altruisztikus intézményt hoztak létre. Mégis a Cohen-korszak a belső fejlődés tekintetében erősen különbözött az előbbiektől. Addig az volt a jelszó: amerikanizálni a zsidót, a jelenlegi törekvések mind oda irányulnak, hogy az amerikai zsidó ifjúságot judaizálják. Az elmúlt évek tiszteletreméltó munkájához tartozik, hogy Cohen tv. megmutatta az utat, hogy az amerikai zsidó ifjúság visszatérjen a zsidósághoz.

Cohen tv. tovább fejlesztette az AZA szervezetet, amely egyike a Rend legpompásabb ifjúsági intézményeinek. Most már száznál több városban vannak olyan alakulatok, amelyek összefogják a nem akadémiaiilag képzett zsidókat, akik azután ápolják a zsidó sport-szellemet, előadásos-

kat tartanak a zsidó történelemből, kurzusokat a héber nyelv megtanulására stb. Az ifjúsági nevelést még jobban kidomborítja a Hillel Foundation, amelynek tagjai kizárólagosan diákok. Most már hat amerikai egyetemen működnek ilyen intézetek és az érdeklődés oly nagy, hogy újabb Hillel intézeteket kell felállítani. A Hillel intézetek a rezervoárja, a B. B. tanítóinak, vezéreinek és jövőbeni tisztjeinek, az AZA organizáció pedig a testvéri „közkatonák” rezervoárja.

Cohen tv. a múlt esztendőben a német megrázkódtatás idején elutazott Európába, hogy tárgyaljon a németországi zsidóság helyzetéről. Londonba utazott, Londonból Amszterdamba, ahol összeültek az európai nagybírák, hogy megbeszéljék a helyzetet. A középeurópai páholyok közül egyedül Prágába ment, ahol részt vett egy páholy ülésen is. Cohen tv. erről az ülésről részletesen beszámolt a Rend folyóiratában és kiemelte Massaryk köztársasági elnök nevét, akit a humanus gondolat egyik legnagyobb úttörőjének tart.

Cohen tv. ma is aktív. Szellemi frissességének teljességében érte meg a hetvenötödik születésnapját, amely alkalmából az egész világ zsidóságának szeretete veszi őt körül.

AZ „ORIENT“-DISZTRIKT MUNKÁJA A „HAMENORA“ TÜKRÉBEN

Irta: Dr. SCHREIBER ISTVANNÉ nővér,
a Salom-nővérszervezet titkára.

Hamenora a címe a konstantinápolyi nagypáholy negyedévenként megjelenő francia nyelven szerkesztett hivatalos lapjának, melynek három legutóbbi száma igen gondosan összegyűjtött érdekes anyagot tartalmaz. A rendelkezésemre álló hely nem engedi meg az összes közlemények részletes ismertetését, kénytelen vagyok vázlatosan, — bőbeszédű tartalomjegyzék formájában — közvetíteni a Szemle olvasóinak az említett három példány tartalmát.

A január—február—márciusi szám főrészét a konstantinápolyi, szalonikii és beyrouthi páholyok, valamint az athéni páholy nővérszervezetének múlt évi munkájáról szóló beszámolók foglalják el. A konstantinápolyi nagypáholy 1934. évre választott vezetősége január 12-én vette fel a munkát, ünnepélyes beiktatás keretében. Márciusban ünnepelte impozáns módon a nagypáholy fenállásának 23. évfordulóját. A szalonikii páholy február 11-én számolt be múlt évi széleskörű aktivitásáról, melynek során különösen a kulturmunka járt szép eredménnyel. A szalonikii testvérek élénk érdeklődéssel kísérték a páholyban tartott előadásokat és vitaestéket, rendezvényeik közül legsikerültebb volt Prof. Wolfsohn jónévi komponista, wien tv. hangversenye, aki a koncertet követően értékes előadást tartott a páholyban a zsidó zenéről. 58 diáknak nyújt a szalonikii páholy tanulmányi ösztöndíjat, — múlt évi kiadásai között 69.000 dinár (kb. 160.000 lej) szerepel ezen a címen. Számos jóléti és kulturális intézményt patronál a páholy és minden jótékonyági mozgalomban résztvesz. A beyrouthi „Arzé Halevanon” páholy, beszámolójából ítélve, valóságos mintapáholy a munkateljesítmény, az ülések látoga-

tottsága és az anyagi helyzet rendezettsége tekintetében. — Az athéni „Philon“ páholy nővérszervezetének beszámolója arra enged következtetni, hogy a szervezet csak filantropikus területen működik, kis körben, de igen szép eredménnyel. — A belgrádi „Serbia“ páholy érdekes beszámolót küld a Hamenorának a subotikai „Matnat Yad“ páholy installálási ünnepségeiről, melyeken a jugoszláviai páholyok részéről nagyszámu testvér vett részt. — *Prof. Abraham Galanté* tv. cikke érdekes miniatűr az amassiai zsidók életéről a XV-ik században. Több cikkben foglalkozik a revü a németországi zsidók kulturmunkájával, mely remek teljesítményeivel a rászakadt katasztrófa dacára rendkívüli energiának és ellenállóképességnek adja bizonyítékát. Említésreméltó, hogy a legutóbbi időben Berlinben mintegy 1200 régóta kitért zsidó tért vissza a zsidó vallásra. A zsidóság széleskörű szociális munkát fejt ki, jótékonyági irodájuk eddig 750.000 márka összegű segílyt nyújtott. A zsidó iskolák alapos reformáláson mentek keresztül, a tananyag kibővült a zsidó történelem és Palesztina ismertetésével, valamint a héber nyelv tanításával. Frankfurtban nemrég nyitotta meg kapuit a *Zsidó Iskola*, melynek megnyitásán *Martin Buber* tartott beszédet a zsidó nemzeti nevelés feladatairól. Foglalkozik a szemle *Faulhaber* beszédciklusával, melynek során a bíboros a tizparancsolatról, mint az egész világ moráljának alapjáról, Mózesről pedig, mint az ókor eminens törvényhozójáról és az erkölcsi nagyság megszemélyesítőjéről emlékezik meg. — *Dr. Ziegler* tv-nek a biblia történeti igazságával foglalkozó cikke különböző tudósok véleményét ismerteti Mózes öt könyvének keletkezéséről. — *Jerom Mark* sanfranciscoi rabbi tv. az amerikai és ausztráliai zsidók szituációja közötti különbséggel és annak okaival foglalkozik; az ausztráliai zsidók kedvezőtlenebb helyzetének okát a teljes szervezetenlenségben látja és kimutatja, hogy a szervezkedés teszi lehetővé, hogy a zsidók érvényesülése elé emelt korlátok quasi maguktól rombolódnak le. (Kénytelen vagyok ideírni azt a véleményemet, hogy *Mark* tv-t főleg a zsidóság társadalmi érvényesülésének lehetőségei nyugtalanítják és cikke is ebből a szempontból íródott.) — Ismertetést közöl a revü a Portugáliában megindult mozgalomról, melynek célja a marranoknak a zsidó vallásra való visszatérítése és rövid cikkben megemlékezik David Bloch zsidó katonának a francia kémszervezetben végzett munkájáról és hősi haláláról, valamint Rachel a nagy francia tragika karrierjének indulásáról.

Az április—május—júniusi szám az első számban megjelent amassiai zsidókkal foglalkozó cikk folytatásaként közli *Prof. Abraham Galanté* tv. tanulmányát a tokati zsidókról. A wieni rabbiképző intézet igazgatója, *Dr. S. Kraus* tv. kommentárokat fűz Andromedes athéni professzornak a görög financiák történetét tárgyaló művéhez, melynek a „Zsidók közgazdasági szerepe a bizánci császárságban“ című fejezete nagy szimpátiával emlékezik meg a zsidóságról. — *Galanté professzor* tv. ismertem egy török újságban megjelent tanulmányt, mely a török orvostudomány történetével foglalkozik s melyben a cikk szerzője nagy részletességgel ír Yakoubról, II. Mohammed nagy tudású és nagybefolyású zsidó udvari orvosról. — *Shaki* tv.-nek a konstantinápolyi nagypáholy titkárának „a propos de causeries“ című cikkét a lokális viszonyok ismeretének hiányában, sajnos, lehetetlen teljes egészében átértetni, annyi azon-

ban teljes bizonyossággal megállapítható, hogy aki írta, százszázalékos. B. B., aki végtelen bölcsességgel és tapintattal igyekszik az ifjusági kérdés körül felmerült konfliktust elsimitani. — A szalonikii páholy beszámol a *David Florentin palesztinai tv.* fogadtatásával járó ünnepségekről. Megemlékezik a páholy Jossef Eliya nagytehetségű, fiatalon elhalt zsidó-görög poétáról, az első zsidó íróról, aki a görög irodalomban nevet szerzett magának, mint költő, műfordító és a Nagy Görög Enciklopédia munkatársa. A szalonikii páholy most készül Eliya összes műveinek kiadására. — Érdeklődésre tarthat számot Baruch Braunstein tv.-nek a B'nai B'rith Magazinból átvett cikke, mely a Baleari szigetcsoport Majorque szigetén élő katolikus hitre tért zsidók történetét ismerteti. A 15. század elején a sziget lakosságának 70 százalékát tették ki a zsidók, akik a vallási üldözéseknek tömeges áttéréssel vetettek véget. A század közepe táján már mindannyian katolikusok. Zsidó jellegükből azonban mindmáig semmit nem veszítettek, — katolikus szertartásaik helye pedig ma is a régi zsinagóga, melyet ma „Monte Sion” templomnak neveznek. Hogy zsidóságot levetni 500 év alatt sem sikerült, arra az is jellemző, hogy a többi szigetlakók „Chuetas”-nak nevezik őket, ami spanyol nyelven — egyáltalán nem hízogó értelemmel — zsidót jelent. — Részleteket közöl a szemle a londoni és cambridgei egyetemeknek a nemzetközi diákkongresszusra kiküldött delegátusainak leveléből, melyet a „nazi” delegátusokkal folytatott beszélgetés után a Jewish Chronicle-nek írtak. A delegátusok biztosítják a címzetet a zsidóság iránt érzett őszinte szimpátiájukról. — „Kereskedelem és válás” címen foglalkozik a szemle a világ összes nagy hajóvállalatainak arra irányuló törekvésével, hogy hajóikon a zsidó utasok rituális szükségletei minél teljesebb mértékben nyerjenek kielégítést. — Londonban egy írókból és tudósokból alakult csoport mozgalmat indított egy Párizsban létesítendő könyvtár alapítására, mely magábanfoglalná a Németországban elégetett könyveket, a németországi menekültek könyvtárait, mindazon munkákat, amelyek a hitlerizmus alapos ismeretéhez szükségesek és mindazt a közérdeklődésre számot tartható anyagot, mely más nemzetközi könyvtárakban feltalálható. A könyvtár leendő címe: Bibliothèque des livres brulés (Elégetett könyvek könyvtára). — Teljes egészében leközli a szemle az athéni „Philon” páholy mentorának Elie Canetti tv.-nek az emberi fajokat anthropológiai, ethnográfiai és nyelvészeti szempontból összehasonlító tanulmányát, melynek során rámutat a zsidóság hatalmas szerepére az emberiség történetében és a zsidók történelmi szereplésének vonalával indokolja azt a jóleső optimizmust, mellyel a zsidóság tragédiájának kimenetele elé tekint. Rövid cikkek számolnak be az angol zsidóknak németországi testvéreinkkel szemben tanúsított nagylelkűségéről, — valamint a jeruzsálemi egyetem és a héber nyelv fejlődéséről.

A július—augusztus—szeptemberi szám első cikke Alfred M. Cohen cincinnatii nagyelnök tv-t ünnepli 75-ik születésnapja alkalmából. Abraham Galanté professzor tv. egy igen érdekes irodalmi trouvaillet ismerteti: Sabbetai Zevinek a híres álprofétának történetéről szóló örmény nyelven írt, ismeretlen költőtől származó verset, melyet francia fordításban közöl és külön cikkben ismerteti Sabbetai Zevi más forrásból szár-

mazó életrajzi adatait. — A Thráciában feltűnő módon mutatkozó antiszemitizmust és annak a hatóságok részéről történő elfojtását részletesen ismerteti a szemle, amely hasonló részletességgel számol be a harmadik zsidó világkonferenciáról is. — A zágrábi páholy közli az osijeki „Menorah” páholy installálását és tisztikarának névsorát. — *Charlotte Reeve Connover* amerikai író és történész cikkét a cincinatti B'nai B'rith Magazinból veszi át a szemle, melyben az író a fekete-barnakék stb. színű ingekkel uniformizált antiszemita tömörülésekről ír és szellemesen állítja szembe a nagy zsidó neveket és eredményeket a színes ingek divatkreátorainak célkitűzéseivel. — Rövid cikkek foglalkoznak Hindenburgnak a zsidókkal szemben tanúsított szimpatizáló (!?) magatartásával, Palesztina fejlődésével, az angol zsidók aktivitásával, a spanyol inkvizíció megszűnésének centennáriumaival, — az „Ohel” szintársulat londoni sikereivel, — és a törökországi felsőbb oktatás reformjával, mely lehetővé tette, hogy az istanbuli egyetemen 23 Németországból menekült zsidó professzor foglaljon katedrát. — Egész terjedelmében átveszi a szemle *P. Linknek* a buenosairesi szemlében közölt tanulmányát a zsidó faj alakulásáról.

Fentiekén kívül a Hamenora minden száma hoz nekrológokat, más disztriktek sajtójából vett közleményeket és a világ minden tájáról befutó, gondosan összeválogatott, a zsidóságot érdeklő gazdag hianyagot s az optimumát adja annak, amit egy ebben a genre-ben szerkesztett lap olvasóinak nyujthat.

AZ AMERIKÁN KIVÜLI DISZTRIKTEK MUNKAKÖZÖSSÉGENEK ÜLÉSE

Az Amerikán kívüli disztriktek Munkaközössége október 7-én Prágában ülést tartott, amelyen az ausztriai, lengyelországi, angliai, csehországi, hollandiai, dániai és svájci BB-szervezetek képviselői vettek részt.

A mi disztriktünk nem volt az ülésen képviselve, sőt az erdélyi MK az ülés pontos dátumáról is csak utólag értesült, jöllehet már régebben kilátásba volt helyezve annak a lehetősége, hogy MK-ünk az európai MK értekezleteire küldendő disztrikt-delegációban mindenkor résztvehessen. Ha MK-ünk méltányolja is azokat a körülményeket, amelyek lehetetlenné tették disztriktünk ezalkalommal való képviseletét, ennek dacára minden bizonnyal súlyt fog helyezni arra, hogy a Rendnek oly nagyfontosságú életmegnyilvánulásaiival kapcsolatosan, amilyenek az európai MK ülései, *kellő időben és minden szempont alapos mérlegelésével* történhessék a jövőben állásfoglalás. Valószínű, hogy ez lehetővé fogja tenni azoknak a technikai akadályoknak az elhárítását is, amelyek disztriktünknek a mostani ülésről való távolmaradásának egyik főokát képezték.

Az ülés, amelyen Schwab tv., az európai MK ügyvitelével megbízott angliai disztrikt nagytitkára elnökölt, üdvözlő levelet intézett a Rend nagyelnökéhez, Alfred M. Cohen tv.-hez 75. születésnapja alkalmából, majd különböző szervezeti kérdéseket tárgyalt meg.

A tel-avivi páholy ama kezdeményezésével kapcsolatosan, hogy a

tavasszal lezajlott mintaválaszárral egyidejűleg u. n. „Rend-nap” tartásuk Tel-Avivban, az ülés azonosította magát a Rend exekutívájának az álláspontjával, hogy a Rend vilá kongresszusi jellegű gyűléseit csak az exekutive hívhatja egybe, ilyen akció egy páholy, vagy disztrikt részéről nem indulhat ki.

A rituálé kérdésében, amelynek egységesítése hosszú idő óta foglalkoztatja az európai MK-et, azt az álláspontot foglalta el az értekezlet, hogy miután az egyes disztriktokban eminens érdek fűződhetik a rituálé egyes passzusainak kidomborításához, vagy mellőzéséhez, adassék mód arra, hogy a Rend alapeszméinek és tradícióinak figyelembevételével minden disztrikt maga állapíthassa meg rituáléjának végleges szövegét és terjessze azt fel jóváhagyás végett a Rend exekutívájának, amely hat hónapon belül kifogást emelhet ellene.

Számos javaslatot fogadott el az ülés a Rend alkotmányának módosítására vonatkozólag is. Ezek a módosítások főleg az európai MK-nek a Rend alkotmánya által való elismertetését és hatáskörének szabályozását (páholyalapítás joga nagypáhollyal nem rendelkező területen, nagypáholy alapításának véleményezése, önálló ügyvezetés, stb.) célozzák. Ezek az alkotmánymódosító javaslatokon kívül, amelyek az exekutívához továbbíttatnak, az ülés megbízásából a prágai nagypáholy külön ügyrendi szabályzatot fog kidolgozni az európai MK belső ügyvitelének szabályozására.

Beható megvitatás tárgyát képezte az ülés során a Rend exekutívájának az a kívánsága, hogy az európai disztriktek — már csak az együtartozás dokumentálásáért is — egy bármily minimális fejadót szolgáltatassanak be az exekutívának. Ez lehetőséget adna arra is, hogy az európai disztriktek képviselői szükség esetén résztvehessenek az Amerikában tartott üléseken. Az ülés különböző okoknál fogva nem tehetette magáévá ezt a kívánságot, ugyanakkor azonban kimondotta azt is, hogy az adandó alkalmakkor Európából Amerikába delegálendő tv-ek költségei semmi esetre sem terhelhetik a Rend vezetőségét.

Hosszasan foglalkozott az ülés a konstitúciós nagypáholy 1935-ben Amerikában megtartandó nagygyűlésével is, amelyen Európából Livermann tv., az európai MK ügyvitelével megbízott angliai disztrikt nagyznöke fog részt venni. Az Amerikán kívüli disztriktnek a konstitúciós nagypáholy ülésein való képvisellete tekintetében eddig az volt a gyakorlat, hogy az exekutive jelölt ki a Rend életében érdemeket szerzett, idősebb amerikai tv-eket arra, hogy az európai disztriktek megbízzák őket a képviselületükkel. Ezek a tv-ek azonban természetesen nem lehettek kellően tájékozódva az európai disztriktek intencióiról és így a képviselület sem lehetett tökéletes. Ennek a fogyatéknak a kiküszöbölésére az európai MK oly javaslatot terjeszt most az exekutive elé, hogy az Egyesült Államokon kívüli nagypáholyok a Rend bármely alkalmas tagját megbízhatssák képviselületükkel.

Az ülésen tartott beszámolóik közül kiemelkedő érdekességű volt Oppenheim tv-nek, a Danmark-páholy kiküldöttjének jelentése. Dániában mindössze 5000 zsidó lakik, kik közül 2000 régi dániai lakos, 3000 pedig az utóbbi években vándorolt be főleg Oroszországból. A kopenhágai „Danmark”-páholy 100 tagja van. A páholy működése iránt különösen az utóbbi időben élénk érdeklődés nyilvánul meg, így Svédországból is kaptak megkereséseket, hogy ottani zsidókat felvenne-e a páholy. Erre megvan a lehetőség, mert Svédországban nincsenek még páholyok és mielőbb sor kell, hogy kerüljön ottani páholyalapításra is.

A svéd, dán és norvég zsidók „skandináv közösség”-et létesítettek

és Oslóban nagygyűlést tartottak, amelynek munkáját nagy érdeklődés kísérte.

A Danmark-páholy különösen a gyermeknevelés terén fejt ki élénk tevékenységet. A szociális és nyomorenyhító akciók terén a páholy szorosán együttműködik a hitközséggel, amellyel közösen bonyolítanak le eredményes gyűjtéseket.

Schwab elnöklő tv. előterjesztésére az ülés foglalkozott az osztrák disztrikt ama javaslatával, hogy történjék intervenció a Rend exekutívájánál annak érdekében, hogy az egyes disztriktek önállóan határozhassanak a zsidó világkongresszuson való részvételük kérdésében. A javaslatot az ülés nem tette magáévá, mert a kongresszuson való részvétel amugy is nem testületek szerint, hanem általános választói jog alapján fog történni. Schwab tv. megjegyezte ezzel kapcsolatosan, hogy Anglia, Franciaország és Amerika zsidósága ugy határozott, hogy nem vesz részt a kongresszuson.

A faji uszítások tudományos eszközökkel való leküzdését célzó u. n. Zollschan-akció ügyében — amellyel szemlénk hasábjain is több ízben foglalkoztunk — azt határozta az ülés, hogy Schwab nagytitkár tv. informálódni fog aziránt, hogy sikerülni fog-e az angol nagypáholy révén anyagi támogatáshoz jutni. A cseh nagypáholy, amely már eddig is sok effektív munkát végzett és jelentős áldozatokat hozott ezügyben, részletes jelentést fog szétküldeni a kérdésről az egyes disztriktek vezetőségeinek, hogy azoknak is módjukban legyen a hozzájárulás kérdésében véglegesen állást foglalni. Dr. Popper nagyelnök tv. személyes megkeresést intéz a Rend nagyelnökéhez, akit tájékoztatni fog arról is, hogy Cyrus Adler hathatós támogatást helyezett kilátásba.

Dr. Niemirower nagyelnök tv. régebbi kezdeményezésére az ülés foglalkozott a zsidó akadémiák egyesítésének kérdésével, amiben azonban kellő előkészítés hiányában nem volt módjában az ülésnek véglegesen állást foglalni. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Elhatározta még az ülés, hogy amennyiben egy nagypáholy sem emelne ez ellen kifogást, úgy az európai disztriktek MK-e új címjegyzéket fog kiadni a disztriktek használatára a páholyok tagjairól. A mindenkori kilépések negyedévenként bejelentendők az ügyvezető nagypáholyoknak publikálás céljából.

Ader tv., a lengyelországi disztrikt nagyelnöke, felhivta az ülés figyelmét egy keresztény irónőnek, Harrand asszonynak, „Igazság“ címen megjelenő folyóiratára, amely az antiszemitizmus ellen küzd.

Több szervezeti kérdés megvitatása után, amelynek során elhatározott, hogy amennyiben nem merül fel rendkívüli sürgősség, úgy a legközelebbi értekezletet egy év múlva fogja az ügyvitellel ismét megbízott angliai nagypáholy összehívni, az ülés véget ért.

Az európai disztriktek Munkaközösségének ülése és a Rend elnökének 75. születésnapja alkalmából a prágai páholyok diszülést rendeztek, amelyen Dr. E. Gross exelnök tv. a minden év októberében megrendezni szokásos „Rend-nap“ jelentőségét és a Dr. Popper nagyelnök tv. kezdeményezésére megalakult európai MK munkásságát méltatta. Dir. E. Pollák exelnök tv., a „Prag“ páholy jelenlegi elnöke, Alfred M. Cohen tv-t ünnepelte beszédében.

Az ülés programjának főpontja Dr. Felix Weltsch tv. „Probleme des heutigen geistigen Lebens. Bemerkungen zum Prager Philosophenkongress“ című nagyhatású előadása volt, amely után Back elnök tv. lelkes szavakban tolmácsolta a tv-i lánc jókívánságait az éppen 50. születésnapját ünneplő Dr. Weltsch tv-nek.

Az ünnepi ülés után, amelynek keretében a vendégként megjelent tv-ek átadták megbízóik üdvözlőit a prágai páholyoknak, a Prof. K. Wallerstein tv. által dirigált énekkar az államhimnuszokat adta elő.

Az ünnepi ülést lelkes hangulatban lezajlott bankett követte. *l. a.*

A CERNÁUTI „ORIENT“-PÁHOLY SZÉKHÁZAVATÓ ÜNNEPÉLYE

Irta: HAVAS EMIL tv., Sätmar

Elsősorban a páholy céljait szolgáló ujonnan épült egyemeletes háznak leírását fogom adni. — Az épület inkább palotának mondható, mint háznak, s minden elképzelhető kényelemmel van berendezve, ameltt, hogy a cél szolgálatának is mindenben megfelel. Az épület Cernáuti főuccáján, a páholy tulajdonát képező kételemelet gyermek-otthon udvarának területén épült. Az épület teljesen modern szerkezetű és a következő beosztása van. A földszinten a bejáratától jobbra van egy fogadó szoba azon célból, hogy a tv-ek esetleges megbeszéléseiket a páholytól függetlenül folytathassák. A szoba izlésesen fotelekkel és íróasztallal van berendezve. Balról a bejáratától van a ruhatár, minden szükséges berendezéssel ellátva. A ruhatárból nyílik a folyosó, ahol egy bőr garnitúrát látunk elhelyezve kis asztallal, ez a telefonfülke mellett van. A telefon-fülke mellett van a könyvtár-szoba, elég tekintélyes könyvtárral, mely szobában egy harmónium is van. Ugyancsak az épület földszintjén van a szentély is, amely egy hatalmas nagy terem. A szentély csodás egyszerűségével grandiózus benyomást tesz. A falak mély sötét-kékre vannak festve, ember magasságban tölgyfa burkolattal. Az elnöki hely, amely hatalmas emelvényen, baldachin alatt van elhelyezve, egyenesen fejedelmi. Ez az emelvény ugyancsak tölgyfából van felépítve s a fal részén egy mélyedésben van elhelyezve a hétágu gyertyatartó. Ettől jobbra, balra és alul héber betűkkel, átvilágítható üveglapokon vannak megjelölve Rendünk kezdő betűi. A betűk munka alatt meg vannak világítva. Az elnöki üléstől jobbra és balra külön talapzaton vannak a titkár és kincstárnok tv-ek helyei. Az alelnök az elnöki emelvénnel szembeni falnál egyedül ül. A mentor a terem közepének fal részénél, míg a gvardián a bejárat mellett foglalnak helyet, erre a célra készült emelvényen. A testvérek részére igen izléses támlás székek vannak, melyek a fal festésének megfelelő színű anyaggal vannak bevonva. A teremnek plafonvilágítása van. A falakon semmi kép, semmi disz. Az egész egyszerű, de méltóságteljes. A földszint baloldalán van még az elnök tv. külön szobája, mely igen elegánsan van berendezve íróasztallal, könyvszekrénnel, fotelekkel, s a falakon az összes nagy-elnökök nagyított képeivel. Az elnöki szobával szemben van a titkári szoba megfelelő izléses berendezéssel. Ez volna a földszint.

Az emeletre igen izléses tölgyfa lépcső vezet, amelyen felmenve meglepi az embert egy hatalmas ablak, amely hivatva van szolgálni úgy a földszintnek, mint az emeletnek a világítását. Ezen ablak magában is egy remekmű, művészi képekkel, felső részén a mogendovid, benne az összefogott kezek, körben a tizenkét hónapot jelző képekkel, míg a szabadon maradt középső részekben csillagok különböző nagyságban. Ez a munka a putnai üvegyárban készült Maurüber tv. terve és rajzai nyomán, s adományozta a gyáros Fischer tv. Az emeleti folyosón igen izlésesen több bőrgarnitúra van elhelyezve. A folyosó közepe táján Károly király hatalmas képe díszíti a falat. A feljárattól balra a szentély nagyságának megfelelő étterem van. A nagyságáról csak annyit, hogy az esteli össze-

jövetelünknel kb. 200 ember tudott benne kényelmesen elhelyezkedni. A terem egyszerűségében monumentális. Ember magasságban fával van beburkolva. A burkolat felett a falba, megfelelő beosztással, tükrök vannak beépítve. A tükrökre 5—5 villanygyertya van elhelyezve. Minthogy a teremnek plafon-világítása is van, esteli világításban valósággal fényárban uszik. Az étterem mellett van még a kiszolgáló konyha is, mert a tulajdonképpeni konyhák a szuterénben vannak, ahonnan a kész ételeket lift hozza fel. Az étteremből kapcsolódik három nagyobb szoba, melyek olvasó-, társalgó-, és játék-szobákkul szolgálnak. Az olvasó-szobából nyílik egy hatalmas terrász, mely a testvéreknek ugyancsak tartózkodó helyül szolgál nyári időszakban. Az olvasó szoba falai tele vannak aggatva az elhunyt tv-k fényképeivel. Mindezen szobák modern eleganciával vannak berendezve. A folyosó végén van még egy nagyon elegánsan berendezett szoba a nővérek részére. Az épület felépítésének berendezésének összköltsége 2,550.000 lejt tett ki, ezen hatalmas összeget a testvérek saját erejükből teremtetették elő. Az épület első ásonymát 1933 augusztus 25-én tették és ugyanezen év október 25-én már fedél alatt volt úgy, hogy 1934. május havában már be is tudtak költözködni s azóta van használatban. Most került szentelés alá, össze kapcsolván ezen ünnepélyt Rendünk illusztris nagyelnöke Alfred Cohen tv. 75. születésnapjának ünneplésével, s mint később megtudtuk, az Orient érd. elnöke, Dr. Landau tv. születésnapjának 40. évfordulójával is.

Mielőtt még az ünnepi ülés lefolyásának beszámolására térnék át, meg kell említenem, hogy a páholyt szombat délelőtt látogattam meg, miután a nagytemplomban tartott isten-tiszteleten részt vettem. A páholyban több testvérrel találkoztam s itt Öhlgiesser testvér kalauzolásával tekintettem meg a páholy épületét és berendezését. Miután a páholy által a vendégek részére rendezett ebédre meghívtak, Rosenwasser tv. kalauzolásával megtekinttem a várost. — A fél 1 órára kijelölt ebédre megjelentem s csak ezen alkalommal találkoztam Dr. Landau elnök testvérrel, aki szeretetre méltóan fogadott. Ez idő alatt még folyt a Szanhedrin tanácskozása, melyen részt vett az erdélyi M. K. képviselőiben Dr. Deutsch tv. a brassói páholy érdemes exelnöke is. Az ülés befejezése után sikerült csak az érdemes nagyelnök testvérrel találkoznom, mely alkalommal érdemes elnök testvérünk és páholyunk üdvözlétét tolmácsoltam. — Az ebédet igen barátságosan hangulatban 3 órákor fejeztük be. — Az ebéd tisztán vegetáriánus volt. Az Orient páholy érdemes elnöke tréfásan meg is jegyezte, hogy mint orvos, nem engedheti meg, hogy ugyanaznap kétszer husételt fogyasszunk és az esetleges következményekért ő legyen felelős.

Az ünnepi ülés fél 7 órákor igazán felemelő külsőségek mellett vette kezdetét. Az elnöki emelvényen disztriktünk érdemes nagyelnöke és az Orient páholy érdemes elnöke, a tisztikar a megjelölt helyeken, a vendégek az első sorokban, míg a többi testvérek a szokott helyeiken foglaltak helyet. — Mint említettem volt, a könyvtári szobában egy harmónium van elhelyezve, a harmónium felett egy kinyitható ablak van a szentély felé. Az ülés megnyitásakor az ablak kinyílt és megszólalt a harmónium. — Az eljátszott darab igen ünnepélyessé tette a hangulatot. Ezt követően Dr. Landau elnök testvér elmondta a nagyelnököt üdvözlő beszédét, részben német és részben héber nyelven. A magas szárnyalású beszéd keretében megemlékezett Rendünk érdemes nagyelnöke Alfréd Cohen tv. születésnapjának 75-ik évfordulójáról is. A beszéd után, mely általános tetszést váltott ki, az elnök tv. felszólította Maurübert és Engel tv.-ket, hogy mint az épített bizottság vezetői az épületet adják át.

Erre Maurüber építési tanácsos tv. a páholyépület gondolatának megszületését és életrehívását ismertető beszédet tartott, kidomborította a tv-ek áldozatkészségét, a különböző volt elnökök jóakarátát, s a jelenlegi elnök energiáját, kinek köszönhető, hogy oly rövid idő alatt sikerült tető alá hozni ezt az impozáns épületet. — A beszédet követő lelkes tetszésnyilvánítás után Engel építész testvér átadta az elnök tv.-nek az épület főbejáratának ezüst kulcsát. Ezután Maurüber tv. felkérte az érdemes nagyzelnök tv.-t, hogy a házszen telés szimbólumaként a mezuzát szegezze fel a szentély bejáratára. — Ez az aktus igen ünnepélyes keretek között a harmónium hangjai mellett történt meg. Érdemesnek tartom leírni a mezuzát, mely áll egy ezüst plaketből, amelyen a héber S betű körben, alatta a D betű s középen a J betű van kidomborítva, bárhonnan nézzük, kiolvashatjuk a sadáj szót. — Ezen actus befejezése után Dr. Leo Hoffmann igazgató-tanár testvér mondta el igen magas szárnyalású tartalmas ünnepi beszédét, melyben az épület megszületésének hisztorikumát adta elő. Ebből megállapítottam, hogy egy saját otthon megépítésének gondolata már az alapítók programjába volt felvéve, e célból már 20 évvel ezelőtt vettek egy területet, később ezt a területet kicserélték egy nagyobb területre, közbejött azonban a háboru, s a közvetlenül a háboru utáni nehéz gazdasági viszonyok között az otthon felépítésének gondolata szunnyadt, de nem aludt el. — 1926-ban az akkori elnök felszólítására a testvérek egy délután másfél millió lejt jegyeztek az otthon felépítésére. — Kivitelre azonban még nem került sor, mert a tárgyalások mindig a nyári szünetig húzódtak s mire a tél eljött, a gondolat mindig befagyott. — Jött azonban a jelenlegi elnök, aki fiatalos energiájával a testvéreket 1933-ban nem engedte nyári szabadságra addig, míg az épület felemelését el nem határozták és mielőtt még szabadságra mentek volna, az első ásó-nyomot meg is csinálták. — Dr. Hoffmann tv. megérdemlően dicsérte az elnök testvért és a dolgozó testvéreket. — Meghatva hallgattuk e hatalmas épület születésének és létrehozásának történetét és csodáltuk azt a hihetetlen áldozat-készséget, amit az alig 100 testvért számláló páholy produkált.

Ezt követte Landau elnök tv. ünnepi beszéde. Beszédében azt a kérdést tárgyalta, hogy vajjon szabad-e nekünk zsidóknak örökös célokat szolgáló épületeket emelni akkor, amikor létünk egy országban sincs biztosítva, amint ezt a németországi események is mutatják. A conclusió igenlő volt részéről, mert mint szépen kifejtette, a zsidók, mikor Egyiptomból kivonulva 40 évig barangoltak a pusztában, bár állandó lakhelyet sehol sem tudtak maguknak teremteni, a tiz parancsolatot tartalmazó köveknek miskant építettek a legdrágább fából és drágaságaikkal feldiszipve. Épp ugy nekünk is, fel kell építeni házainkat, hol a testvérek a magas cél érdekében zavartalanul össze jöhetnek. Épp ugy mint amikor valamely polgár egy idegen országba kerül, a követségére megy s ott otthon, saját országában tudja magát, épp ugy a mi házainkban is, a testvérek, bárhonnan jönnének is, otthon kell hogy érezzék magukat. E beszéd rendjén megemlékezett az elhunyt testvérekről, akiknek emlékére egy percnyi szünetet rendelt el, mely idő alatt a harmónium is szólt. — Megköszönte még Maurüber és Engel építész testvérek önzetlen munkáját, kik saját munkájuk elhanyagolásával tervezték az épületet és vezették a munkálatokat, kiknek köszönhető, hogy ma ily kifogástalanul áll ez az impozáns épület. A beszédet kitüntető hosszas taps fejezte be. — Ezt követte az érd. nagyzelnök tv. beszéde, amelynek nagyrészt klasszikus héber nyelven mondotta el, majd német nyelven folytatta. Replikált a felszólalók előadásaira, első sorban kitért az elnök tv.

azon kérésére, hogy áldását közvetítse Rendünk nagy-elnökének. Egy ember — mondotta — akinek működése a zsidóságra áldást hozó, kinek minden ténykedése áldás, nem szorul az ő áldására. Megemlítette Alfred Cohen tv. különböző nagy tetteit, mint a Palesztina-ügy előmozdítását s a Joint körében kifejtett működését. Befejezésül azt mondta: áldást hozott ennek a páholynak s kívánja, hogy működésében továbbra is Rendünk magasztos céljai lebegjenek előtte. Frenetikus taps kísérte a beszédet. — Ezt követően a páholy elnöke megköszönte a vendég tv-ek megjelenését, akiket névleg is felsorolt, s ezután a főtitkár testvér felolvasta az üdvözlő sürgönyöket és átiratokat. — Az ünnepi ülés a szokásos formák között, a harmónium hangjai mellett nyert befejezést.

Ezt követően kb. 10 óraker asztalhoz ültünk. A vacsorán a nővérek is részt vettek. A csodásan megvilágított étteremben kb. 200-an ültünk, míg még körülbelül 40 ember részére a mellék termekben lett terítve. — Az első tál étel után a nagyelnök tv. a király egészségére emelte pohárát. Beszédét román nyelven mondotta el. Később több toaszt hangzott el, a vendégek, nővérek, az elnök tv., stb. egészségére, — amelyek közül meg kell említenem Dr. Krémer tv. felszólalását, melyben kifejtette, hogy a stráin elnevezéssel jogtalanul illetnek bennünket, mert mi is államalkotók, autochtonok vagyunk. A beszédek rendjén felszólalt igen talpraesetten Dr. Deutsch exelnök tv. is, kinek beszédét igen élénken megtapsolták, s minthogy az erdélyi M. K. nevében is beszélt, ránk többi erdélyi testvérekre nem került sor, lévén az idő 2 óra. Ekkor befejezésül az ér. nagyelnök tv. szólalt fel, aki beszédében a zsidó nők hivatását fejtegette, kiknek a közreműködését a páholy-életben kívánatosnak tartja. Éppen ezért javasolta, hogy a nővéreket vonják be a munkálatokba s nyissák meg a szentélyeket részükre. — A javaslat, mint láttam, az Orient páholybeli testvéreknél nem talált szíves fogadtatásra. Megemlítette még a nagyelnök tv., hogy évekkel ezelőtt a Prágában tartott európai M. K. ülésen is előadta ezen gondolatát, de javaslata csak egy támogatót kapott, ő azonban nem mond le annak további propagálásáról.

A vacsora emelkedett hangulatban 3 óraker ért véget, mikor az éttermet tánc-teremmé alakították át. Kedélyes tánccal fejezték be az ünnepélyt.

HALOTTAINK

BRUCKNER SÁNDOR tv.

Irta: Dr. FUCHS ALBERT tv. (Arad)

Az a komor októberi reggel, amelynek eljövetelét mindnyájan oly szorongó félelemmel vártuk, a legnemesebb és legkiválóbb embert ragadta ki a testvéri láncból. A mi drága és szeretett testvérünk, mindnyájunk igaz barátja, Brückner Sándor immár az aradi temető csendes lakója lön.

Földi életének időbeli korlátait ugyancsak szűkre szabta a sors. Ötvennyolc év az a kor, amelyet még a férfiúi alkotások delelő idejének tekintünk, őt is a munka küzdőporondjáról szólította el a halál, de minő tettekben gazdag, tartalommal zsufolt életet jelent az a néhány évtized. Hogy ha nem az idő, hanem a teljesített munka és az emberiség és zsidóság szolgálatába állított dologtevés mennyisége szerint mérnök az éle-

tet, azt kellene mondani, hogy ő a maga ötvennyolc évével három embernek pátriárka életét élte végig.

A Ben Brith eszményi típusa, egy magasabb és egy szebb életideál kirdetője és kiteljesítője volt ő. Mindenütt száz százalékos, önmagával szemben megalkuvást nem ismerő emberként állt azon a poszton, ahova őt a hivatás, vagy a zsidó közéleti bizalom, avagy pedig a bnei brithi gondolat magasabb rendű elhivatottsága állította. Ő nem egy típus, nem egy speciális emberfajta reprezentánsa volt ő a maga csodálatos lelki felkészültségében, mert hiszen ha ilyen emberekből egy egész faj élne ezen a világon, sok minden másképp volna. Ő egy egyedül való, külön individuum volt, a belső és külső kvalitások olyan harmónikus megnyilatkozása, amint az emberiség javára csak időnként és egyedenként termel ki a teremő őserő.

Kereskedő ember volt, egy speciális, nagy műveltséggel és széleskörű koncepciókkal megáldott self made man. Hatalmas európai hírű vállalatok bizalmának letéteményese, akit számos külföldi, százezeres érdekelt-ségű mammut-vállalat évtizedeken keresztül valósággal a maga erdélyi konzuljának tekintett, akinek személye, egyéni intaksága és hatalmas, körültekintő képességei ennek a bizalomnak teljes aranyfedezetül szolgáltak.

Ezek mellett csak természetes, hogy úgy erdélyi mint lokális vonatkozásban a zsidó közéleti tevékenységből a legteljesebb részt vette ki magának. A Joint bank aradi fiókjának külön elnököt nem is találhattak mint őt. Hogy az ő minden apróságra kiterjedő gondosságu személyes vezetése, lelkiismeretes és korrekt munkássága mit jelentett akár a kis existenciák százainak felsegítése, akár pedig a bank stabilitása és prosperitása szempontjából, hogy nivó és megbízhatóság tekintetében mennyire tudta ő az aradi fiókot az összes erdélyi fiókok fölé emelni, erről a Joint bankok erdélyi munkaközössége tudna beszédes bizonytságot adni.

Az aradi zsidó közélet vezetése immár évtizedek óta Bruckner Sándor nevével volt összeforruva. Személyes vezetője volt az Öregek Otthonának, ennek az ideális intézménynek, ahol az élet hajótöröttjei öreg napjakra meleg és gondtalan zsidó otthont kapnak. Van-e szebb és zsidóbb gondolat, mint az elaggottak tisztelete és a róluk való gondoskodás. És mily szerető gonddal és odaadással ügyelt erre az intézetre. Nem mult el nap, hogy fel ne kereste volna. Szegény öregek úgy tekintettek fel rá, mint a saját apjukra, pedig a legifjabb lakó is vagy tizenöt évvel idősebb volna nála.

De ezek csak az ugynevezett nyilvántartott közéleti tevékenységét jelentik. Ezekhez járul még az „egyéni akciók“ végtelen sorozata. Ha valaki bajba került, ha szegénysorsu fiatal tehetség támogatásáról volt szó, ha tönkrement vagy árván maradt családot kellett felsegélyezni, innen Bruckner Sándor nem hiányozhatott. És tette mindig derűsen, meleg szívvvel, uri, nobiles gesztussal és lehetőleg úgy, hogy a saját személye háttérben maradjon. És minél nehezebb lett az idők járása, annál több nyitott kéz nyult feléje, anélkül, hogy ez az ő adakozó készségét vagy segítő energiáját valamiben is csökkentette volna.

A páholy neki második otthona volt, a testvéri láncban való elhelyezkedés és a páholy munkában való részvétel számára egy valóságos

kielési formát jelentett, minden munkára volt ideje és kedve és minden elvégzett feladat lelki kielégülést hozott neki.

És amikor ennek az áldott, munkás életnek ritmusa elhalkult és eljött az idő, amikor felismerte, hogy betegsége napjai meg vannak számlálva, egy megbékélt lélek klasszikus nyugalmaival várta a halált. Soha nem panaszkodott, nem lázadozott a sors ellen, miként az étellel, úgy a halállal szemben is gentleman maradt. Az elmulás fájdalma csupán csendes rezignációban nyilvánult meg, de később ez is elmult. Az időnként köréje seregülő barátokat és testvéreket mindig derűs örömmel fogadta, dolgaik iránt nem szünt meg érdeklődni, pedig ekkor már a beszéd is nehezebbre esett.

Most, amikor ez a minden szépért és nemesért hevülni tudó szív örökre elhallgatott, a fájó emlékezés és szerető testvéri kegyelet koszoruját tesszük le a hantokra, amelyek a legdrágább és legkiválóbb testvér, egy igazi ben brith porhüvelyét takarják.

Dr. WEISZ KÁROLY tv.

Az Unitas páholy 1934 október 7-i gyászülésén
elmondotta Dr. HUNWALD IZIDOR exelnök tv.

Hús a mi húsunkból, vér a mi vérünkől, szív a mi szívünkől, lélek a mi lelkünkől tünt el körünkől Elul hó 13-ik napján az 5694-ik évnek, testvérünk, barátunk, páholyunk egyik alapító s legbuzgóbb tagjának, néh. Akiba ben Jerichemnek, Dr. Weisz Károlynak melegen érző jóságos alakja.

Mély fájdalomunk sebei, melyeket váratlanul gyors elmulása ejtett szívünkön és lelkünkön, s melyek a mai nehéz idők forgatagában, mindennapi életünk állandó súlyos gondjai közepette már-már elhalványodni, enyhülni látszottak, most mikor emléké t helyen felidézmem tétetett fájdalmas kötelességemmé, újból felújulnak, gyászba borul ismét mindnyájunk szíve.

A 11. század nagy arab zsidó költője Sámuel Hanagid énekli:

*Oh miért is tépjem, szaggassam ruhámat?
Fejemre hamvat miért is hintenék?
Hisz lelkemet tépi, lelkemet szaggatja a bánat,
És szívem hamvasztó vad lángban ég. —*

Nekünk is lelkünket tépi, szaggatja a bánat, lángjában hamvad el a szívünk.

Nővérek és Testvérek!

Közel négy évtizeden át élt körünkben egy törékeny alaku, halk szavu, nemes, mély bölcsességű ember, Ember, jó ember, a szó legnemesebb, legmagasztosabb értelmében. Még két hónapja sincsen, hogy eltávozott s mégis ma már — óh milyen nagyon régen hagyott itt, soha vissza nem tér.

Mátészalkán született 65 évvel ezelőtt, mint néhai Weisz Jakab ottani kereskedő s neje gyermeke. Elemi iskoláit ott végezte, középisko-

lált nagy részben Szatmáron. Éles esze, tanulni vágyása már korán feltűnt, hajlama az orvosi pályára vezette s ennek a hivatásának kívánta szentelni és szentelte életét. A budapesti egyetemen nyerte el orvosi diplomáját, majd a drezdai nőgyászati klinikán képezte, specializálta magát. Harminchét évvel ezelőtt telepedett meg Szatmáron s 35 éven át lakott változatlanul a Kereskedelmi Bank épületében és ugyanazon lakásban.

Mint orvos korán felismerték képességeit, hamar nagy beteg-körre tett szert s ezt a pozíciót haláláig megőrizte.

1905. évben nősült először, ebből a házasságából egy leány és egy fiugyermek született. Fia születése hön szeretett első neje életét követelte. Hosszu özvegység után 1922-ben újból megnősült, jelenlegi bánatos özvegyét vette nőül, ki az első házasságból származott két kisgyermeket szerető gonddal nevelte fel.

Egyik alapítója volt a szatmári statusquo ante hitközségnek és Chevra kadisának, ezen intézmények vezetésében mindvégig élénken tevékenykedett. Élete alkonyán az Erdélyi Zsidó Diáksegélyező szatmári tagozatának elnöki tisztét viselte.

E száraz életrajzi adatok nem sejtetik, milyen nemes szív lakozott a kiváló elméjü nagyképzettségű testvérünkben, ki szerényen, csendesen járt, kelt közöttünk, nem kereste a kitüntetést, került a feltűnést, félreállt mindenütt, ahol tülekedni kellett volna akár anyagi, akár erkölcsi előnyökért. De nem hiányzott soha ott, ahol segíteni kellett s segíteni lehetett. Segített tanáccsal és tettel, segített anyagi erejét jóval meghaladóan s ezzel a segítséggel sohasem kérkedett, csak szerénykedett, s bizonyára ő sajnálta legjobban, hogy nem vehette ki e téren jobban részét, mintahogy kivette.

Részt kért a kulturai élet terén, önmagát folyton képezve kulturszellemet sugárzott maga köré, távol trivialitástól és mindennapiságtól, a szellemi életet isteni adománynak tekintette, mely csak a kiváltságosoknak nyílik meg, kik közé ő magamagát sorozta s méltán sorozhatta is.

Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy mikor először hangzott el a hívó szó egy zsidó páholy alakítására, a legelsők egyike volt, aki jelentkezett, akinél a páholyhoz való tartozás az első perctől, utolsó lehetéig szívének legbelső óhaja, lelkének egyenes, nélkülözhetetlen szükséglete volt.

A háború utáni időkben hol itt, hol ott ütemesen hangzott fel a zsidók üldözése, véres pogromok folytak le, ártatlan zsidók vére hullott mindenfelé. S boldogult Weisz Károly testvérünk a martirok ezreinek szenvedésével együtt szenvedett, ő, ki őseink hitének buzgó hordozója volt, élete végéig együtt érzett az ártatlanokkal, mert úgy érezte, hogy mindegyike hús volt az ő husából, vér a véréből, szív a szívéből s lélek a lelkéből.

Az őszinte felháborodás tört ki szívéből, hogy nekünk zsidóknak, kiknek az egész művelt emberiség az erkölcsi és humanisztikus törvények őst, a bibliát köszönheti, rónak fel minden erkölcstelenséget, becstelenséget és aljasságot. Míg más nemzeteknél egyes kimagasló egyéniségek magasrendű tulajdonságait általánosítják a nemzetre, a kiváltságos szellemek fényt vetnek a tömegekre, s beárnyékolják a hibákat; ugyanakkor, ha minket zsidókat bírálnak, egyes alávaló, becstelen hittestvéreink bűneit és hibáit általánosítják s elfeledkeznek nagyjainkról, bölcsseinkről, tudósainkról, kik világító fáklyái voltak az emberiségnek. S ha azok eredményeit az elleneink maguk részére kisajátították, megfélemlenek azokról, akiknek ezeket az eredményeket köszönhetik.

Évszázados, sőt évezredes ez a felfogás a zsidósággal szemben, s nagyrészen ennek a felfogásnak leküzdésére alakultak páholyaink, melynek tagjai csak igazán „kiválasztottak” lehetnek, akik testük minden porcikájával, lelkük minden rezdülésével, szívük minden dobbanásával, elméjük minden erejével küzdeni akarnak és tudnak az egyetemes zsidó érdekekért. Egy ilyen fáradhatatlan harcost veszítettünk el az elhunytban, aki — s ezt többször hangoztatta előttünk — csak azt sajnálta, hogy fizikai adottsága miatt nem tud oly mértékben működést kifejteni e nagy cél érdekében, mint azt átérzi s tenni szeretné.

De, ami hiányzott testi, annál bővebben megvolt lelki adottságaiban. Mint istenhívő igaz ember irányította életét, életének minden cselekedetét s minden gondolatát. Átérezte szívében s lelkében azt az isteni parancsot, melyet a Biblia szerint az Ur intézett Noéhoz, amikor az özönvíz eltűnése után ismét szárazföldre lépett:

*„Minden mozgó lény, mely él, titek legyen eledelül.
De húst a lelkével, vérével ne egyetek,
Amde a véreteket, a lelketeket számon kérem;
Minden élőlény kezéből számonkérem azt;
Az ember kezéből, mindenki testvérének kezéből
számonkérem az ember lelkét.”*

Ugy élt lelke tisztaságában, hogy bármely percben tisztán állhatott az Ur ítélőszéke elé.

Kedves Nővérek és Testvérek!

Közismert szerénysége mellett legerősebb volt nála az igazság szeretete és kutatása. Nem a saját, avagy családja vélt, vagy valódi igazságát óhajtotta mindenáron keresztül vinni. Egy magasabb, tisztultabb eszmei igazság lebegett mindenkor szemei előtt, ennek szeretett volna érvényt szerezni, ennek érdekében gondolkodott, s cselekedett. A mi tanaink szerint Isten az embert saját képmására teremtetten. Károly testvérünknek meggyőződése szerint ez kötelezi az embert, hogy az igazság tündöklőjén előtte s vezérelje mindenkor, mert az az, ami őt megkülönbözteti más élőlényektől, a sokaság fölé emeli s közel hozza az Istenhez.

Gyönyörűen jellemzi az igazság-kereső embert Dante, a nagy olasz költő, a Divina Comedia III. részének, mely a Paradicsomról szól, 4. énekében.

*„Nie sättigt sich der Geist, dies seh ich hier,
Als in der Wahrheit Glanz, dem Quell des Lebens,
Die uns als Wahn zeigt Alles ausser ihr
Doch fand er sie, dann ruht die Qual des Strebens,
Und finden kann er sie, sonst wäre ja
Jedweder Wunsch der Menschenbrust vergebens
Dum lässt der Geist, wenn er die Wahrheit sah,
An ihrem Fuss den Zweifel Wurzel schlagen
Und tritt von Höh-n zu Höh-n dem Höchsten nah.”*

A mai időkben nehéz az igazságot megtalálni, de ő megtalálta, mert mindenkor meglátta a helyes utat s minden tetteben gyakorolta is. Az egyenes út az igazság útja, s ezt tette meg életében elhunyt drága testvérünk.

Mindazon nemes tulajdonságok, melyek mint embert jellemezték, különösen kicsillámlottak hivatása teljesítése közben. A régi értelemben vett jó orvos volt, a betegnek s családjának barátja s vigasztalója. Állan-

dóan fejlesztette tudományát, pillanatig sem lankadt érdeklődése az orvosi tudomány fejlődésével szemben. Lelkiismeretes, gondos, önfeláldozó orvos volt, aki nem kimélt sem munkát, sem fáradságot, hogy betegein segítsen. Önmagával nem törődött, betegen sem hagyta hivatását. Mert az orvosi gyakorlatot nem pusztá kenyerkeresetnek, hanem szent hivatásnak tekintette, papnak érezte magát, kinek tudományos nevelése kötelességévé tette, hogy embertársain segítsen. Számtalan azoknak sora, kiket súlyos betegségeükből meggyógyított, fájdalmaikat enyhítette, vigasztalta a hozzátartozókat, ingyenesen kezelte a szegényeket s gyakran gyógyszerekkel is látta el.

S mégis! Aki amint elismert nőgyógyász annyi szenvedő nőt segített át a szülés fájdalmain, tehetetlenül volt kénytelen nézni imádott első felesége szenvedését, mellyel fia születését saját életével fizette meg.

Fausttól, a nagy tudóstól kérdezte famulusa, Wagner, amikor együtt sétáltak s a tudós hivatásáról beszéltek:

*„Tut nicht ein braver Mann genug,
Die Kunst, die man ihm übertrug,
Gewissenhaft und pünktlich auszuüben?“*

Mire Faust azt válaszolja:

*„Was man nicht weiss, das eben bräuchte man,
Und was man weiss, kann man nicht brauchen.“*

Ilyen gondolat fordulhatott meg Károly testvérünk agyában, mikor neje kinszenvedéseit látta s tehetetlenségét éreznie kellett. E sorscsapás súlyosan nehezedett testvérünkre, kinek családi élete is mintaszerű volt. Hivatásán kívül csak családjának élt, szeretetének bő sugarait azoknak juttatta. Második felesége, jelenlegi özvegye s gyermekai rajongó szeretettel vették körül az elhunytat s bearanyozta élete utolsó éveit egyetlen unokája, dédelgetett kedvence. Harmónikus családi élete mintaképül szolgálhat minden igaz jó zsidó embernek. Háza szentély volt a szó legnemesebb, legmagasztosabb értelmében s e szentélyt tiszteletben tartották mind azok, kik háza küszöbét átlépték. Okosságával, nemességével s szerető szívével megfelelő környezetet teremtett magának házában belül s házában kívül egyaránt.

Meleg szíve sugallatát követte, mikor néhány évvel ezelőtt átvette az Erdélyi Zsidó Diáksegélyező szatmári tagozatának vezetését, mely állását a legnagyobb lelkiismeretességgel töltötte be, hiven teljesítvén a reábizott kötelességet. Nem csak kötelesség-érzetből, de igazi szeretettel azon zsidó ifjúság iránt, mely helyes irányítás s komoly készség mellett hivatva van arra, hogy ezt a mi sokat üldözött zsidóságunkat az igaztalan támadásokkal szemben megvédje.

Hús a mi husunkból, vér a mi vérünkben, szív a mi szivünkben, lélek a lelkünkben volt az elhunyt, ki hallgatott, mikor hallgatni kellett, látott amit látni kellett, hallotta, amit hallani kellett s adott, kéretlenül adott, amikor adni kellett. Előkelő nemes példája volt minden igaz zsidó testvérnek.

Élénk érdeklődést tanúsított Erec Jisráél feltámadása iránt, Palesztina újra építésének igaz hive volt, ki korán felismerte annak az egyetemes zsidóságra való óriási jelentőségét és szükségességét.

Egy ilyen nemes jóságú ember elvesztése igen igen nagy fájdalmat okoz mindazoknak, kik közelében élhettek. Elsősorban családjának, hol pótolhatatlan ürt hagyott maga után. De mélységes a mi fájdalmunk is.

Alapító tagja volt páholyunknak, majd alelnöke, a kutató bizottságnak s a Diáksegélyzőnek elnöke. Mindezen pozícióit lelkiismeretesen, kötelességtudóan, példásan töltötte be, de ezenfelül is résztvett páholyéletünk minden egyes mozzanatában. Feltűnés nélkül, szerényen, de mindig a legnagyobb figyelemmel, melegen, szívvvel, lélekkel, értelemmel követte tárgyalásaink menetét.

Nővérek és Testvérek!

Azt kérдем, mélységes fájdalmunknak szabhatunk-e határt. S erre igennel kell felelnem. Hiszen megadatott nekünk a szerencse, hogy egy kivételes emberi tulajdonságokkal bővelkedő férjet, apát, nagyapát, rokont és testvért érezhettünk közelünkben, kinek szelleme áldáshozóan termékenyítette meg a mi mulandó földi életünket. Nem az az igazi nagyság, ki hatalmat gyakorol embertársai felett akár vagyonánál, akár ideoen okokból folyó erejénél fogva, akit külső erők ruháznak fel efe-mer értékkel, akinek nagysága elmulik a külső hatalmi tényezők megszűntével. Igazi nagy ember az, ki szívében s lelkében hordozza az emberi kiválóságot, akit igazságszeretete, jelleme, melegérzésű szíve, magas intelligenciája emel embertársai első sorába. Ilyen ember volt az elhunyt.

S ha törékeny mulandó testét el is nyelhetette a sír gödre, szíve és lelke mindaddig élni fog közöttünk, amíg páholyunk testvérei, kik vele együtt éltek s dolgoztak, élni s dolgozni fognak.

Nemes képét itt látjuk a falakon, jóságos szeme figyelni látszik reánk s cselekedeteinkre. Ugy érzem, hogy most, mikor e szerény szavakkal megemlékeztem róla, szelleme körülöttem s minden jelenlő körül lebeg; szelleme él s hatását hosszú-hosszú ideig érezni fogjuk.

A bibliai Jób szavaival fejezem be, ki mikor hirül hozták neki vagyona elvesztését s gyermekei halálát, ruháit megszagatva mondotta:

*Anyám méhéből meztelenül jöttem,
És meztelenül térek vissza majd a földbe,
Az Ur adá s az Ur vette el tőlem.
Az Isten neve áldott mindörökké.*

WOLHEIMER VILMOS tv.

Dr. KLEIN MIKSA tv. gyászbeszéde

November 20-án hosszas szenvedés után a Salom páholy egyik legbecsültebb tagja, Wolheimer Vilmos tv. hunyt el. Temetése csaknem valamennyi tv. és a város zsidó társadalmának legjobbjai jöttek el, hogy a boldog emlékezetű halottnak megadják a végtisztességet. A Salom páholy nevében *Dr. Klein Miksa tv.* tartott meleg érzésektől áthatott gyászbeszédet, amelyből Wolheimer Vilmos tv. emlékezetének megörökítésére a következőket közöljük:

„Wolheimer Vilmos az egyszerű ember küzdelmes életét élte a létért, a családért, gyermekeiért. Küzdött nap-nap után, hogy megszerezze családjának a létfenntartás eszközeit és hogy felnevelhesse gyermekeit, de tudott időt szakítani arra is, hogy áldozatkészen részt vegyen a zsidó közösség életében.

Már kora ifjúságától kezdve önállóan kellett, hogy eltartsa magát.

Dolgozott megszakítás nélkül. Ebben a munkájában kivivta magának korrektségével és becsületességével embertársai megbecsülését. Mindenki tudta róla, hogy hűségesen sáfarkodott a mások vagyonával. Pedig nehézdolog az élet küzdelmében tisztességesnek és becsületesnek megmaradni. Nem szerezni ellenségeket, csak tisztelőket és barátokat. Nagy önmegtagadás, hatalmas lelkierő, jellem kell ahhoz, hogy úgy éljük le az egész életünket, hogy az élet legnagyobb erkölcsi kincsével távozhassunk a földről: senkinek rosszat nem tettünk, senki bizalmával vissza nem éltünk, nem tértünk le a becsületesség útjáról. A mi drága halottunk ezzel a legnagyobb erkölcsi kincssel távozott a földről.

Pedig az élet nem kímélte őt, sőt súlyos próbára tette ugy erkölcsi, mint testi erejét. De törődött testtel is, betegen, gyötörve a fájdalomtól dolgozott, amíg reá nem tört orozva a halál.

Halottnak lenni már nem fájdalom. A testi szenvedésnek vége, a test pihen a földben, amelyből vétetett, s a lélek felszabadulva száll a világosság szférái felé. A fájdalom az élőké marad. Gyermekei, vegyétek körül szeretettel anyátokat, ezt a drága jóságos asszonyt, martirsorsu feleséget, aki olyan erős lélekkel ápolta és szerette elköltözött élet-társát. Menyei, vegyétek körül jó lélekkel ezt a fáradt anyát és tegyétek kellemessé napjait, hogy vigaszt találjon a nagy csapásban.

A halál parancsa az élőeknek, hogy visszatérjenek az életbe. S ezért ti, gyermekek, folytassátok az élet küzdelmét apátok szellemében, aki becsületesen, tisztességesen, hősiesen harcolt az élettel. Őrizzétek meg azt az erkölcsi örökséget, melyet apátok rátok hagyott és gyarapodni fogtok az ő szellemében. Ha pedig megtorpantok, ha elfáradtok, forduljatok bizalommal a „Salom“-hoz, segíteni akarunk Nektek. Egyik értékes munkatársunkat veszítettük el apátokban és ezért jó barátjai akarunk maradni a családnak, segítő társaitok akarunk lenni az élet küzdelmeiben.

BCU Chui / Central University Library Chui

Te pedig, drága halottunk, térj vissza az anyaföldre, legyen pihenésed csendes és örökké tartó. Tiszta jellemedet kegyelettel fogjuk megőrizni és fűrdjék meg lelked Kelet fényében!"

TÄTIGKEITSBERICHTE DER LOGEN

AHAVA — BRASOV.

Die Loge beschäftigt sich eingehend mit der Frage der Gründung eines Zentralwirtschaftsrates des IX. Distriktes. Der Zentralwirtschaftsrat wird — laut Anregung der w. Orient-Loge — die Aufgabe haben, den Brüdern in wirtschaftlichen Angelegenheiten zu Hilfe zu kommen und gleichzeitig auch die sistematische Zusammenarbeit der Logen des Distrikts zu fördern. In dieser Frage, die schon seit längerer Zeit in den Logen der siebenbürgischen AG diskutiert wird und deren Wesen wir in der Juni-Nummer unserer Monatshefte geschildert haben, sind auch manche Beschlüsse bereits gefasst worden und die Ahava-Loge ist eine derjenigen, die für eine möglichst schnelle effektive Verwirklichung der Initiative der Orient-Loge eingetreten sind. In einer der letzteren Sitzungen der Loge hat Br. Max Kántor ein ausführliches Referat über die „Bruderhilfe“ gehalten. — An der durch die w. Orient-Loge anlässlich der Einweihung ihres neuen, prachtvollen Logenheims und des 75. Geburtstages des h. w. Ordenspräsidenten Br. Alfred M. Cohen veranstalt-

teten Feier hat sich die Ahava-Loge durch den *Br. Dr. Ernst Deutsch* vertreten lassen, der in einer tiefsinnigen hebräisch und deutsch gehaltenen Rede die Anerkennung und brüderlichen Gefühle der siebenbürgischen AG gegenüber der w. Orient-Loge zum Ausdruck brachte. — In einer der letzten Sitzungen hat *Br. Präs. Dr. Hermann Feiner* über die unlängst in Prag abgehaltene Sitzung der AG der ausseramerikanischen Distrikte ein ausführliches Referat gehalten.

AVODA — TARGU-MURES.

Die Loge hat ihre neue Session mit der am 26. Sept. abgehaltenen Sitzung eröffnet. *Br. Präs. Dr. Ludwig Löwenstein* hat auf die während des Sommers dahingeshiedenen BBr. Hugo Scheingerger und Dr. Karl Weiss einen warmen Nachruf gehalten, nachher referierte er über die in den Sommerferien getroffenen Verfügungen. *Br. Prot. Sekr. Dr. Desider Engelberg* berichtete äusserst interessant und inhaltsvoll über seinen in der s. w. Orient-Grossloge gemachten Besuch und schilderte eingehend die wertvolle Arbeit der Brüder dieses Distrikts. — Anlässlich des 75. Geburtstages des *h. w. Ordenspräsidenten Alfred M. Cohen* hat *Br. Präs. Dr. Ludwig Löwenstein* in der Sitzung vom 31. Okt. in einer schwungvollen Festrede die Wirksamkeit des *h. w. Ordenspräsidenten* an der Spitze unseres 1. Ordens gewürdigt. — Im Rahmen der durch die siebenbürgische AG angeregten Enquete hat *Br. Prot. Sekr. Dr. Desider Engelberg* einen wertvollen Vortrag über das Jugendproblem gehalten, in dem er darauf hinweist, dass die berufliche Umschichtung der jüdischen Jugend nicht nur notwendig, sondern auch sehr dringend ist. In dieser Beziehung kommen besonders die landwirtschaftlichen und industriellen Berufe in Betracht. Im Rahmen der anknüpfenden Diskussion hat *Br. Ernst Réthi* die Notwendigkeit der Gründung von Berufswahl-Beratungsstellen und der Erziehung der Jugend zu Fleiss und Bescheidenheit hervorgehoben. *Br. Réthi* hat gleichzeitig angemeldet, dass er eine Stiftung macht, deren Zinsen zur Förderung der gewerbetreibenden Jugend dienen sollen. *B. Dr. Moritz Berner* beschäftigte sich mit der Jugend-Nummer unserer Monatsblätter und bezeichnete die Chaluziut als die bedeutendste Basis der Umschichtung der Jugend, auch die industriellen Berufe sind aber nicht zu vernachlässigen. Es muss in beiden Richtungen gearbeitet werden und die jüdische Gesellschaft muss opferbereit sein um beide Aufgaben zu verwirklichen.

EMUNA — TIMISOARA.

Im Vordergrund der Tätigkeit der Loge steht die Errichtung und Inbetriebsetzung der landwirtschaftlichen Farm, deren Gründung auf Initiative der Emuna- und Or-Logen in der Mai-Sitzung der siebenbürgischen AG beschlossen wurde und mit deren Leitung die w. Emuna-Loge beauftragt wurde. Dank der mit grossem Elan durchgeführten Aktion der Loge konnten bereits im Laufe des Sommers eine Bodenfläche mit Wirtschaftsgebäuden, die geeignet sind ein Ausgangspunkt zu einer ernststen landwirtschaftlichen Ausbildung der siebenbürgischen jüdischen Jugend zu sein, lastenfrei gekauft werden. Die mit der Leitung der Farm beauftragten Brüder erfüllen ihre Aufgabe mit so grossem Eifer, dass für die rasche Entwicklung dieser bedeutungsvollen und in Siebenbürgen einzigartigen Institution jede Hoffnung besteht. — Nebst dieser Arbeit vernachlässigt die Loge auch ihre anderen, bisherigen Arbeits-

zweige nicht und ist z. B. auch weiterhin eine der Hauptstützen des zweige nicht und ist z. B. auch weiterhin eine der Hauptstützen des.

JEZIRA — ORADEA.

Die Loge beschäftigte sich eingehend mit dem durch die AG-Leitung gemachten Vorschlag hinsichtlich der Föderalisierung der unter der Patronanz der siebenbürgischen AG wirkenden Jugend-Institutionen (Studentenhilfsverein, Lehrlingsheime, landwirtschaftliche Farm), wodurch eine gemeinsam festgestellte einheitliche Richtlinie in der Tätigkeit dieser Institutionen und eine Koordinierung, oder sogar eine Vereinheitlichung ihrer Aktionen erzielt werden könnte. Die Loge hat diesen Vorschlag prinzipiell mit der Bedingung angenommen, dass für die praktische Durchführung ein detaillierter Plan auszuarbeiten ist. — Ebenso hat die Loge zum Antrag der AG-Leitung, welcher zur Konsolidierung und Weiterentwicklung der Tätigkeit der Lehrlingsheime eine spezielle ad hoc Aktion vorsieht, eine positive Stellung eingenommen. Um die Wirksamkeit dieser durch die Mitgliedslogen der siebenbürgischen AG durchzuführenden Aktion zu sichern, hat die Jezira-Loge, wie auch andere Schwester-Logen die Leitung der AG auf gewisse Voraussetzungen aufmerksam gemacht. Diese Voraussetzungen können schon jetzt als gegebene betrachtet werden, demzufolge zu hoffen ist, dass die beschlossene Aktion den Erwartungen entsprechen wird. — Die Jezira-Loge, welche auch den Studentenhilfsverein tatkräftig unterstützt und das Oradeaer jüdische Spital patronisiert, hat unlängst beschlossen auch für die Timisoaraer landwirtschaftliche Farm der AG einen bedeutenden Betrag aufzubringen. — Nebst ihrer aner kennenswerten sozialen Arbeit übt die Loge auch eine geistige Arbeit von hohem Niveau aus. *Br. Adolf Bleier* hielt auf den verstorbenen grossen Dichter *Br. Ch. N. Bialik* einen warmen Nachruf und referierte in einem besonderen Vortrag über die „Aktuelle Problemen der Judenheit“. *Br. Vizepräsident Dr. Ignaz Markovits* hat anlässlich des 75. Geburtstages des h. w. Ordenspräsidenten *Br. Alfred M. Cohen* eine erhebende Festrede gehalten. *Br. Präsident Dr. Wilhelm Molnar*, den die Loge anlässlich der Geburt seines Sohnes warm feierte, berichtete über die von *Br. Mentor Eugen Adler* angeregten hebräischen Sprachkursen. *Br. Ing. Joachim Jachzel* hat bezüglich der Entwicklung der Bibliothek konkrete Anträge gestellt. — In unserem Berichte über die Tätigkeit der w. Jezira-Loge wollen wir die Arbeit der *Salontaer Brüder* besonders hervorheben. Diese in der Provinz wohnenden Brüder halten eine ständige Verbindung mit ihrer Mutterloge aufrecht, sie beteiligen sich an der Durchführung aller ihrer Beschlüsse und haben sogar aus ihrer eigenen Initiative bereits mehrere sehr beachtenswerte Anregungen ihrer Mutterloge vorgelegt. Der *Salontaer Zirkel*, der den Namen des verstorbenen *Br. Expr. Dr. Béla Lévai* trägt, arbeitet unter der Leitung des *Br. Zoltan Székely*.

*

(Wegen Raummangel gelangen die Berichte der w. Or, Schalom und Unitas-Logen in der nächsten Nummer unserer Monatsblätter zur Veröffentlichung.)

MOSES MONTEFIORE CENTENNARIUMA

Október huszonnegyedikén volt száz éve annak, hogy Mózes Montefiore megszületett. A *Jüdische Rundschau* ünnepi cikkekben foglalkozik e kimagasló zsidó elmével és benne látja a 19. század reprezentatív zsidó típusát. Montefiore, aki pontosan száz éve élt, a maga egyéniségében megteremtette a szintézist: a zsidó hagyományokból és vallásosságból kinőtt néptudatos zsidót, a másik oldalon pedig tökéletes világpolgárt és az emancipáció előharcosát. A viktorianus Anglia barokk figurája volt ő, akit királynéja az „egész zsidó nép körül szerzett érdemeiért” kitüntetett. Montefiore munkáját közvetlenül Theodor Herzl folytatta és ez meg is határozza az ő jelentőségét az egész zsidó politikai gondolkodás kialakulásában.

Montefiore politikai pályafutása 1840-ben kezdődött, amikor az egész európai világot izgalomba hozta a damaszkuszi vérvád. Sir Mózes Montefiore, a Board of Deputies elnökét küldték ki a keleten üldözött zsidók megvédésére. Francia részről hasonló megbízatással csatlakozott hozzá egy hasonlóképpen nagy név hordozója: Adolf Cremieux. Ezenkívül az összes alexandriai konzulok csatlakoztak Cremieuxnak és Montefiorenak akciójához, akiknek sikerült is elérni a khediwénél, hogy a le tartóztatottakat szabadon bocsássák. Montefiore akciója lehetővé tette, hogy a török birodalomban a zsidóság üldözése megszűnt.

Montefiore szerencsés diplomáciai közbenjárása nevét egyszerre világhírűvé avatta. Különösen Oroszországban halmozták el kívánságokkal, hogy segítsen a cárnál enyhébb bánásmódot kieszközölni a zsidóság részére. Montefiore el is utazott Sándor cárhoz és így szólott hozzá: Felség, védelmébe ajánlom zsidó testvéreimet. Mire a cár így felelt: Meg fogják kapni... ha Önhez hasonlók lesznek.

Montefiore Oroszországban is eredményeket ért el. Rövidesen megjelent a cári ukáz, amely megengedte a zsidóknak, hogy ingatlanokat vásárolhassanak és fölvehetők legyenek kereskedelmi testületekbe. Huszonhat év múlva Montefiore másodizben utazott Pétervárra, hogy Sándor cárnak a Nagy Péter kétszázszázéves jubileumi ünnepsége alkalmából átadja a londoni filantrop társaság üdvözlését. Az orosz határon a cár udvari vonatot küldött elébe, hogy őt és kíséreit a fővárosba hozzák.

A damaszkuszi sikeres akció után Viktoria királynő cimert ajándékozott neki. Olyan megtiszteltetés ez, amelyben egyébként csak párok részesülnek. Montefiore kegyeletes megemlékezéssel őseinek országára, cimerként két libanoni virághegy (monte di fiori) között emelkedő cédrust választott. Később oroszországi útja után bárói rangra emelték.

Montefiore több ízben megfordult Palesztinában is. Hat vagy hét ízben utazott ki és mindig valamely bölcs szociális tervet váltott valóra. Mindazok a reformkísérletek, amelyek a mai cionistákat foglalkoz-

tatják, Montefiore képzeletét is izgatták. A különbség azonban az, hogy ma sokkal könnyebb egyet-mást megvalósítani a mai Palesztinában, mint Montefiore idején, amikor Palesztina még török uralom alatt állott.

Montefiore különben a hatvanas években Bukarestben is megfordult, ahol zsidó üldözések ügyében interveniált a kormánynál. Montefiore ebből az útja alkalmából névtelen fenyegetéseket kapott, de mindez nem riasztotta vissza utjától. A zsidók „great oldman”-je életének utolsó éveiben Ramsgate fürdőhelyen nyaralt, ahol zsidó szemináriumot és nyomorba jutott rabbik számára aggmenházat szervezett. Szellemének frissességét és érdeklődését a zsidóság társadalmi fejlődése iránt utolsó órájáig megtartotta.

BERGSON JUBILEUMA

Henri Bergson az ismert bölcsepsz és Nobel-díjas, akit nemrégiben választott tiszteletbeli elnökévé a nemzetközi Bölcsepsz Kongresszus, most ünnepi hetvenötödik születése napját. Bergson ősrégi zsidó család leszármazottja és sajátságos illusztrációja a tizenkilencedik század szélsőyes zsidó történetének, amikor ez az ember Franciaország vezető filozófusa lehetett és ma is szüntelenül, mint a francia szellem legjellegzetesebb hordozójára hivatkoznak rá. Bergson a zsidóságtól tudatban teljesen eltávolodott és sohasem foglalkozott zsidó dolgokkal.

Az 1932-ben megjelent „Az erkölcs és a vallás két forrása” című könyvében foglalkozik először zsidó vallási problémákkal, természetesen ezuttal sem elsőleges módon. Mégis azt lehet mondani, hogy a „teremtő fejlődés” igenlése ellentétben minden materialista vagy pozitív bölcsezzettel, hasonló forrásból táplálkozik, mint a teremtés ősi zsidó gondolata, amellyel megkezdődik a zsidó biblia és amely alapja minden zsidó gondolkodásnak.

A *teremtő szellemnek* a gondolata, amely a semmiből világokat teremt, a materialista gondolkodásnak oly döntő tagadása, hogy elképesztő, hogy minduntalan éppen a materializmust tekintik zsidó adottságnak. Bergson teremtő filozófiája magátólértetődően naturalisztikus, a központi elem az életerő (elan vital), amelyből az ösztön és az értelem két hatalmassága nő ki. De az intellektus, amely az embernél az élet megmarkolására szolgál, nem alkalmas a dolgok valódi lényegét megragadni. Erre egyedül az intuición képes, amelyen keresztül a szellem szabadon minden más intuicióntól közvetlenül egy tárgy lényegébe helyezi magát és ezáltal megragadja a valóságát. A világ így irracionális ki nem számítható nagysággá lesz, amely önmagából mindig ujat termel.

E dinamikus elemek az életnek (biológizmusnak) központi helyét ott találjuk a mai idők más zsidó filozófusainál is. Nemrégiben halt meg Karl Joel német zsidó filozófus, akinek bölcelete hasonlóképpen antimaterialista elemekben gazdag. Talán innen vezet el a hid a chassidizmus zsidó világába, amely az Istennel megtöltött valóságot nem szét-szedni, hanem közvetlenül megragadni akarja. A modern gondolkodás néhány iránya, amely az ösztönszerűt igenli az értelmivel szemben és az

élet hatalmait az ész ereje fölé helyezi, közvetlenül, vagy közvetve Bergsonban találhatják meg szellemi atyjukat. Bizonyos, hogy Bergson filozófiáját, amely mindig az egzakt gondolkodás munkaterületén marad és amelyet romantikus elemei és stílusának ragyogó volta miatt mintegy francia divatos jelenségnek tüntettek fel, gyakorta félremagyarázták. Az egész filozófiai világ azonban Bergsonban egy igen nagy egyéniséget lát, megszólván az egész európai filozófia nagy mesterét.

KÖNYVISMERTETÉSEK

WERNER SOMBART: DEUTSCHER SOZIALISMUS

Ist dieses Buch blos eine innere deutsche Angelegenheit wie es so manche Machwerke sind, die auf Befehl geschrieben, oder auf Befehl gekauft werden müssen, oder ist es ein Buch „literärischer Bestimmung“, — wie sich Kant über seine „Kritik der reinen Vernunft“ einst bescheiden ausdrückte — das das helle Tageslicht *nicht* zu scheuen braucht, das lehrt und klärt, wie viele Werke des früheren Sombarts und für uns so wahr ist, wie für die, denen die ungeschriebene Adresse oder Empfehlung geschrieben zu sein scheint?!

Wir kannten und schätzten Werner Sombart. Den Werner Sombart von ehemals. Er war der klare Kopf der Erkenntnisse des „ökonomischen Zeitalters“, der einen klaren Blick, die Fähigkeit gutsitzender Begriffsbestimmungen der Übersicht über ökonomische Gesetze besass, der synthetisch-theoretische Arbeit leistete, auch logisch zu denken vermochte. Sein grösstes Verdienst war sein klarer Styl. Er war kein Erfinder grosser und neuartiger Wirtschaftstheorien, er war kein Genie vom Holze eines Smith Adam geschnitzt, — aber er verrichtete die nützlich-interessante Arbeit der Popularisation der ausreifenden Wirtschaftsideen. Und nebst umfangreichen Werken schrieb er „Die Juden und das Wirtschaftsleben“ und „Die Zukunft der Juden“.

Wir haben ja nicht gerade vor Seeligkeit gejauchzt ob der liebevollen Anerkennung mit der er uns in seinen Werken bedacht hat, da in allen Komplimenten auch schwere Vorwürfe, wenn nicht gerade Beschuldigungen enthalten waren. Ob die Juden in ihren Wanderungen die Wirtschaftsbelebung mit sich nahmen und brachten, oder ob sie davon auch selber nur angezogen wurden, ist heute schon ziemlich für die erstere der beiden Annahmen entschieden und hierin dürfte Sombart der Aufklärung ehrliche Dienste geleistet haben, — ob es „der Jud“ selber war, der die Zinsen, das Grosswarengeschäft, den Clearing, den Konkurrenzkampf etc. inauguriert hat, oder der „jüdische Geist“, — entschied Sombart in seiner Art, die schon damals (vor 2—3 Jahrzehnten) das Rassische unterstrich. Stehen aber in seinem „Die Zukunft der Juden“

die resoluten und aufrichtig scheinenden Worte: „Werde ich nun vor die Alternative gestellt, ob ich es für wünschenswert erachte, dass diese Art erhalten bleibe, so antworte ich dreimal ja, — aus Tausend Gründen“, — so sind seine heutigen Gründe, u. z. fast alle Tausend, opportunistisch geworden.

Er schreibt jetzt wörtlich: „Ob die Menschen rein jüdischen Blutes in einem Lande wie Deutschland bei der Besetzung leitender und verantwortungsvoller Stellen völlige Gleichberechtigung mit den übrigen Reichsinnländern haben sollen oder nicht, ganz unabhängig davon, wer sie nach Geist und Charakter sind und welche Achtung sie als Menschen verdienen, — diese Frage verneinen wir — ohne jede Begründung — weil es so sein soll. Einen irgendwelchen abstrakten Gerechtigkeitsgrundsatz, dem gemäss diese Ansicht verwerflich wäre, erkennen wir nicht an.“

So steht es heute mit der Logik bei Werner Sombart, der diese „abstrakte Gerechtigkeitsgrundsätze“ ablehnende Haltung angenommen hat, der sich mit seinem konsequenten „wir“ zu jenen schlägt, die „ohne jede Begründung“ ihr Urteil fällen und die konsequenterweise ihre Buchtagung dieser Tage mit feierlichen Reden eröffneten, bei denen aus höchst massgeblicher Quelle zu hören war: „Es kommt nicht darauf an, wer Recht hat, sondern wer Recht behält!“ (So ähnlich verplappte sich einst Bethmann-Holweg als er den Einmarsch nach Belgien zu begründen hatte.)

Werner Sombart, der auch jetzt noch seinen leicht verständlichen, klaren Styl besitzt, gibt uns in einer unvermittelt klaren Weise zu verstehen, was er mit diesem Buch bezweckte — und wie es ihm gelang.

Ein Alibi wollt' er erbringen. Und auch das gelang ihm nicht, obwohl der Schritt von seiner Rassentheorie zur Günther'schen, offiziellen Theorie viel kleiner ist als der von der Wirtschaftstheorie, die vor der Machtergreifung verkündet wurde und der Wirtschaftspraxis, die hernach angewendet werden musste, als der Weg von der Brechung der Zinsknechtschaft bis zu Schachts „Tatsachen—Verkündung“.

Es ist eine traurige Sache, wenn man sich mit grauen Haaren und mit einem selbsteroberten Namen plötzlich in der Schulbank fühlt und dem Herrn Lehrer beweisen muss, wie man seine Zeit verbracht und dass man ehrlich gelernt hat, nicht auf Abwege geraten ist und auch weiterhin brav und fleissig sein wird.

Othmar Spann hat es natürlich leichter. Der schrieb seinen „universalistischen“ wirtschaftlichen Unsinn lange bevor er noch salonfähig war und von Feder, Schacht und anderen Koriphäen zum staatsbeglückenden Wirtschaftstheoretiker erhoben wurde. — Auch Oswald Spengler brauchte die Legitimation nicht. Er, der Priester des Pessimismus, predigte ununterbrochen seit seinem „Untergang des Abendlandes“ dass nur der preussische Staatsgedanke Sozialismus zu heissen berechtigt ist und der Anspruch des oft zynischen Friedrich II., dass er bloss der erste Diener des Staates sei, wird zur Staatsidee, zur Begriffsumwertung für Sozialismus erkoren. — Dass er durch die Ereignisse vielfach enttäuscht mit den vermeintlichen Verwirklichern seiner Idee in Konflikt geraten ist, ist bloss als Propheten-Schicksal anzusehen, — Oswald Spengler hat sein Alibi erbracht.

Und Sombart glaubt es erst erbringen zu müssen! Und zu seiner Selbsterniedrigung sei es gesagt: es ist ihm halb und halb gelungen. Er stammelt nicht, frisch von der Leber weg wird erklärt, dass „was ich deutschen Sozialismus nenne, bedeutet — in der Verneinung ausgedrückt — nichts anderes als die Abkehr vom ökonomischen Zeitalter in seiner Gänze“ (Seite 43). — Ihm wird „der altpreuussische der idealistische Geist“ (Seite 42), bekommt es aber doch noch mit den Gewissensbissen zu tun um dann zu erklären, dass „auch den preussischen Geist als solchen mit Sozialismus gleichzusetzen, widerstrebt uns.“ (Seite 58. — Ein Seitenhieb an Oswald Spengler.)

Dafür lobt er aber das System, wenn er sich auch den Rückzug für später oder die Nachwelt zu sichern bestrebt. Er schreibt (das hätte Werner Sombart früher nie getan!) von dem „gehaltvollen Buch“ Otto Strassers, — von den „teilweise hervorragenden Leistungen“ der jetzigen Führung, von Günther dem Rassen—Schundliteraten als „einer der besten Kenner“ des Problems etc., — beruft sich auf Enrico Corradini, der entdeckte, „dass man das Verhältnis der Ausbeutung von den Klassen auf die Völker übertragen kann und damit auch den Ausdruck Sozialismus“ (Seite 47.) Damit hat er sich auch die Brücke gebaut, um erklären zu dürfen: „Für mich bedeutet deutscher Sozialismus soviel wie Sozialismus für Deutschland“ (Seite 121.) Ihn lehrte die Erfahrung (aber erst in seinen alten Tagen), „dass keineswegs immer die ökonomischen Interessen, sondern meist andere — religiöse, politische — den Primat in der Geschichte gehabt haben“ (Seite 112.)

So darf er dann auch von der „Dämonie der Technik“ (Seite 43.) sprechen, den Abkehr vom verwerflichen „ökonomischen Zeitalter“ predigen und erklären, dass „der deutsche Sozialismus ist antikapitalismus“ (S. 160.) „Er ist volkstümlicher Sozialismus“ (S. 161.)

„Die deutschen Sozialisten streben einen Zustand an, den wir *Kultur* nennen, der bestimmt ist, den heutigen Zustand der Zivilisation abzulösen und lassen sich in dem Glauben, dass dieses Ziel erreicht werden könne, auch durch keine noch so blendende „Theorie“ von „Untergang des Abendlandes“ irre machen“. — (Wieder ein Seitenhieb an Oswald Spengler). (Seite 162.) Wir sind durchaus berechtigt hierauf zu erklären, dass Sombart den festen Boden unter seinen Füßen verloren hat. Er spiritisiert von „Geistigkeit, Heldentum und Vielgestaltigkeit“ als Schlagworte, wie man einst von der Dreieinigkeit Glaube—Hoffnung—Liebe als errettende Idole sprach. Wir fühlen nichts Festes, Reales, Gesundes mehr hinter dieser Bekenntnis des einst so illusionsfreien Sombart. — Er wittert gegen den „Stechschritt“ der Gesinnungen (Ein-Form nennt sie ironisch Nietzsche) und will selber eine verallgemeinernde, Alle—Welt—Ideologie schaffen, bezw. die so grandios Gelungene des National-Sozialismus mit seinen eigenen Schultern zu stützen. Doch es scheinen nicht die Schultern zu sein, die da arbeiten, sondern die Ellbogen!

Und wie er sich davor schützen will, nicht in diesen Verdacht zu kommen, da fällt er mit einem Zitat Bismarcks herein, das er allerdings humoristisch nennt. „In Frankreich und England läuft die Herde hinter

dem Leithammel, in Deutschland ist jeder sein eigener Schafskopf für sich“.

Nun bleibt blos noch übrig, der Sache damit einen guten Dienst zu leisten, dass das Alibi des jetzigen Kurses erbracht wird. Gelingt das, ist eben alles gelungen.

„Deutschland rüstet nicht. Es schwebt aber stets in der Gefahr überrannt zu werden. Deutschland ist ein gefährdetes Land“ (Seite 123.) — „Welches andere Volk hat die Abrüstung ernst genommen? Wir haben es getan“ (Seite 142.) — „Wir treiben keinen Heroenkult“ (Seite 114.) (Horst Wessel, Schlageter, etc. lächeln vom Jenseits verschmilzt herab.) „Der Phrase werden wir auch im öffentlichen Leben nicht so leicht verfallen“.

Dann aber, wie durfte Sombart nur so vergesslich sein, — überlässt er die Frage der Be-, bzw. Entvölkerung dem (beileibe kein Schreibfehler) Generalstab. „Er muss bestimmen wieviel Menschen er bei der gegebenen Heeresverfassung und Kriegstechnik braucht um das Land gegen feindliche Angriffe schützen zu können“ (Seite 188.)

Werner Sombart war in jungen Jahren Marxist, im reifen Alter: Gegner; heute wirft er den Marxismus zum alten Gerumpel, wird aber just durch die Art, wie er das tut, zum Propagandisten der gegnerischen Ideologie. Und was er vom Deutschtum (als Entschuldigung und zur Charakterisierung) sagt, das mag auch über ihn als abschliessendes Urteil gesagt werden:

„Alles versucht er in eine Theorie, ein System zu bringen und sein gesamtes Denken muss in einer *Weltanschauung* gipfeln. Dadurch trübt sich sein Blick häufig für die Realität des Lebens: er wird doktrinär.“ (Seite 141.)

IDEE.

Ligeti Sándor: A BÜVÖS ERSZÉNY (Pharos kiadás 1934.)

Minden oldalról nagy érdeklődéssel fogadja nem csupán a zsidó, de a keresztény, magyar nyelven olvasó közönség is a Pharos könyveket, amelyek során Ligeti Sándornak a Bűvös erszény című regénye jelent meg. A kitűnő felkészültségű író eddig, mint a társadalmi élet szellemi és erkölcsi problémáinak avatott kutatóját ismertük meg. A bűvös erszénnyel azonban mint regényíró mutatkozott be előttünk. A start mindenestre jó. A belletrisztika csak nyer azáltal, ha intellektuálitás szempontjából pompásan iskolázott férfiak nyulnak hozzá, akik nemcsak meg látják a problémát, de közelebb viszik a megoldáshoz is. A tudományoság pedig nem veszít az által, ha mivelői hébe-korba népszerű formák között is kifejezik magukat. Az irodalomnak legnemesebb értelemben véve úgy is főfeledata a társadalom tudatosítása és ha a szociológus regény formájában ugyanazt keresi, amit munkássága más síkján: tulajdonképpen hatékonyabb módon csinálja ugyanazt, amit eddig csinált.

„Archimedes szerény és bölcs görög tudós volt. Nem kívánt mást, csak egy szilárd pontot a végtelen világtérben, hogy a Földet kimozdítsa sarkaiból. Bár ez a kívánsága nem teljesült és a globust nem akasztotta soha emelőcsigái lecsüngő horgára, vannak akik hiszik, hogy Archimedesnek igaza lehet. Sokan elmélkednek ezen s ehhez hasonló igazságokon és sokan szeretnének rábukkanni Archimedes pontjára, hogyha már a Földet nem is, legalább az embereknek ezt a megromlott nyögös, boldogtalan társadalmát emeljék ki régi rozsdás sarkaiból és merészen egy új világ felé lendítsék. A merész mozdulat még nincs itt, de közeleg. A fejlődés szekere lassan döcög, mégis föltarthatatlanul halad előre, míg egyszer Archimedesi pont nélkül is kiveti a társadalmat sarkaiból. Erről azonban még csak álmodunk: a vágyak és a jóakaratuak hite messze megelőzik az időt. De elmondani már tudjuk, mi lenne, ha megtalálnók Archimedes pontját s mi lenne, mi lehetne, ha ez a pont nem volna más, mint akárcsak egy csodálatos mesebeli bűvös erszény.“

Erről a mesebeli bűvös erszényről szól Ligeti Sándor regénye.

Ez az erszény tényleg létezik.

Rill város inasiskolájának elcsapott tanára Ralin találja meg ezt a puha, fekete bőrtárcát az országuton. A bűvös erszény kiapadhatatlan vagyont jelent. Akárhányszor kiüritik, újra meg újra megtelik. Ralin kincsének birtokában az emberiséget akarja boldogítani és felépíteni terveit Európa különböző nagy városaiban. Első útja Bécsbe vezet. Megismerkedünk az inflációs Bécs életével, a régi osztrák polgárság gondolatvilágával, majd innét Berlinbe vezet az út. Bécsben Ralin még szentimentális, bele esik egy kedves bécsi szerelmi epizód közepébe, Berlin — más. A gigászi méretű, amerikanizált stílusú német fővárosban Ralinban fokozottabb mértékben lángol fel a tettvágy. Itt megteremti az EWAG-ot, azt a nagy áruházintézményt, amely a maga megszervezettségével alkalmasnak bizonyul új alapokra helyezni a termelést. Az EWAG külön hatalom lesz az országban. Támadások és ellentámadások kereszttüzébe kerül, a cselszövések szünetlen attakjával kell az EWAG-nak megbirkóznia, de végül is győzött. Az EWAG-nak külföldi házai is működtek, nemzetközi szervezete is megerősödött. Az EWAG már nemcsak a gazdasági életnek új rendjét jelentette, de világnézetet is, amelyet a főiskolán az EWAG egyetemen tanítottak. Az EWAG hatalma egyre nő. Egy választási harc győzelmi mámorában Ralin most már a Wilhelm Strassere, a Reichskanzlei palotába költözik.

Új fejezethez érünk. Henri Makudé, az afrikai Kamba állam állampolgára tanulmányuton van az új Európában. Leírja első impressziójaként, hogy az európai államszövetségben nem ismerik a vámokat, a pénznek megszűnt minden hatalma, *a pénz meghalt*, az európai férfiak és nők valamilyen dolgozó szervezetnek a tagjai, egy nagy kollektivitásnak szolgálatában. Az európai társadalom minden tagja egy kis könyvecskét kap a kezébe, ez jogot ad arra, hogy élelmiszert kapjon, ruházkodjék, utazzék, színházba menjen, mert az a kis könyv a pénzt helyettesíti. Itt nincs hadsereg, ellenben van az általános munkakötelezettség alapján álló munkahadsereg.

Egyszóval megvalósul az utópia. Ralin koncepciójával kinőtt az új

társadalom, a bűvös erszény, amely a megmérhetetlen pénzösség szédületével kábította el a világot, tulajdonképpen azt a célt szolgálta, hogy feleslegessé tegye önmagát. Ebben az új társadalomban, amelynek kitegyezéséhez nem volt szükség sem véres forradalmakra, sem a régi rend teljes megrázkódtatására, csupán egy kis józan észre, okos szervezésre, amelyre nem lehet ruházni sem a mai divatos szélsőséges jobb- vagy baloldali jelszavakat, megszületik az igazi kultúra és az igazi ember.

És mi történt Ralinnal? Az öreg Ralin is csak ember, aki az új társadalomban sem képes kivonni magát a biológiai törvények alól. Nyugalomba vonul és valahol felfedezi a régi, legendás börtárcát. Már évtizedek óta nem volt a kezében. Most fogta, teletömte apró kavicsokkal, zsebkendőjébe csomagolta és nagy ívben beledobta a vízbe. Azután könnyebbülten tért vissza szobájába. „Mit tett ő tulajdonképpen?” Tényleg csoda történt vele? Eszköze lett volna valami titkos erőnek? Szükség volt erre a furcsa játékra? Ha igen, szégyelnie kellene magát, szégyelni az egész emberiség helyett, hogy egy pénzeszsák ereje nagyobb volt, mint mindazok jóakarata és küzdelmes harca, akik a régi rossz világot, egy régi rossz rendet jobbra akartak megváltoztatni. *Szégyelnie kell magát, hogy egy vásári bűvész mutatványos produkciójára inkább figyelt föl a világ, mint évszázadok humanistáinak, profétáinak kiáltó szavára.*

Jól érzem, Ligeti Sándor regényéről csak igen hézagos képet adok az olvasónak. Azt szokták mondani, hogy a ma utópiája a holnap valósága és mi hisszük is csökönyösen az utópiáknak, egy igazságosabb, közösségi érdekeken nyugvó, mindenki számára az élet jogait biztosító társadalmi rendnek a kialakulását. Egyszóval: hiszünk a józan ész uralmában. De fájdalom, éppen ma, amikor az európai emberiségnek jelentékeny része lemond egyszerű igazságok érvényesüléséről, hogy téveszméik érvényesüljenek, az irracionális gondolkodás és a kétesértékű ösztönéletnek a titokzatossága, olyan józan, reális elképzelésektől, mint amilyeneket Ligeti Sándor tár elénk, félelmetesebben messze vagyunk, mint saját magunk élte multunknak bármely korszakában. Ám ha a regényről van szó — akár regényről, akár filozófiai rendszerről — a mű önönmagáért beszél és mi függetlenül attól, hogy mi lesz holnap, gyönyörködhetünk az elme csillogásában egyszerű igazságoknak a szuggesztív erejében. Hallottam itt-ott kritikákat, hogy ez a könyv okos könyv, de mint regény nem elég művészi. Bizonyos, hogy aki írta, még nem vérbeli beltrista, de holnap lehet azzá. Meg van a fantáziája, meg van az építő készsége, meglátja nemcsak a főszereplőknek, de a statisztériának jellegzetes vonásait is. Meg van embereinek határozott cselekvési iránya. Benőleg határozottan szép és művészi a mű kigondoltsága. A detail-részletekben még ingadozik a szerző, erőtlen sorai vannak, száraz mondatai. Nehogy félreértessek, távolról sem gondolok stilusbeli akrobata mutatványokra, meglepő analízisekre, egy utópia megrajzolásának stilusa joggal nélkülözhet minden szentimentális és larmoyant részleteket. Acélrugókra gondolok, mert ennek a regénynek a szerkezete acélszerkezet akar lenni.

En e regényt még kéziratban olvastam, úgyszólván még tüzes állapotban, amint kikerült az agy kohójából és átmenet volt a szilárd és cseppfolyós állapot között. Bevallom, akkor még csak helyel-közzel tetszett. Tul sok törést találtam benne, sok sablont, különösen a berlini élet ábrázolásánál. Örömmel látom, hogy ez a mű így kihűlt állapotban sokkal egyenletesebb. Bizonyára a rendező kéz még egyszer végigszántott a művön. Elég az hozzá, hogy ami akkor nem tetszett, most határozottan inyenre van, sőt majdnem azt hiszem: így is kellett megcsinálni, más megoldási kísérlet nem számolt volna a szerző erejével és tehetsége erővonalainak az irányával, holott minden siker kulcsa az, hogy az ember azt a regisztert használja ki igazán, amelyik az övé.

Szeretettel ajánlom ezt a könyvet minél többszámú olvasónak (l. e.)

Max Brod új Heine-élet-rajza

Heineről új életrajz jelenik meg. Az életrajz szerzője Max Brod egyike a legkiválóbb zsidó német íróknak. Nem érdektelen, hogy Brod miként nyilatkozik a könyv megszületéséről, amelyről a következőket mondotta:

Amikor befejeztem „Die Frau die nicht enttäuscht“ c. könyvem, azonnal megkezdtem a Heine életrajz megírását. Említett regényemben egy olyan tipust rajzoltam, akit én Distanz-Deutschenek neveztem és olyan zsidót értettem alatta, aki magát nevelésénél fogva a német kulturközösségbe tartozónak érzi, anélkül azonban, hogy tényleg oda számítana. Ennek a típusnak, amely a Distanz-ot a zsidóság és a németiség között nem is akarta elfátyolozni, kerestem történeti gyökereit az új időkben. Önként kínálkozott Heinrich Heine figurája, ő az első zsidó származású költő, akit a német kulturközösségben sokfajta támadás ellenére is elismertek és népszerűnek találtak. A Heine-probléma tanulmányozása közben érdekes studiumokat tettem és így a berlini zsidóságnak 1810—1820 közötti életét könyvem először ábrázolja szélesen és az az

érzésem, hogy bizonyos alakokat, pld. Rachel Lewit és más szellemes zsidó nőket egészen más szemszögből ítélt meg, mint ahogyan azt eddig tették. Minden szellemi képességük elimerése mellett ezekben az asszonyokban szakadókat és gyökértelenekeket látok, akik érdeklődést mutattak a világ minden kulturája iránt, csak a zsidókultura nem érdekelte őket.

Véleményem szerint fejnagysággal emelkedik ki Heine kortársainak asszimiláns nemzetsége fölé. Még azoknál a derék embeereknél is, akik annakidején ex professo foglalkoztak a zsidósággal, ilyen pld. Zunz, jóval különb, noha Heine a zsidó problémákat határozottan könnyelműen kezelte. De az ő könnyelműségében zseniálítás van, vitalitás és mindezekelőtt saját különbözőségének veszélytett gögje, amely sohasem hagyja el. Ahol mások tévelyegtek, Heine gyakran intuitíve találja meg a helyeset. Kortársai közül senki sem tudja őt vezetni, avagy tanácsokkal ellátni. Egyetlen vezére a biblia. Életének minden korszakában újra meg újra a bibliához nyul, újabb és újabb megismeréseket merített belőle és betegyánál végül is e könyv zsidó értelemben vallásos magárazsméléshez vezette. Különös súlyt fektetnek Heinenek arra az utóbbi

írására, amelyet ő „Geständniss“ cimmel látott el. *Az én ábrázolásomban Heine a zsidó önmagárá-
eszmélésnek az előfutára.* Azt hiszem, hogy úgy leszünk vele szemben igazságosak, ha nem csupán a német fejlődési vonalban szemléljük őt, de beleiktatjuk az organikus zsidó történelmi folyamatba is.

Brod hangoztatta, hogy nem akar egy ugynevezett életrajzot adni, mert az már van elég. Heine emberi nagyságát akarja kiemelni. Éppen ezért zsidó lényegét csak úgy lehet helyes megvilágításba helyezni, ha nem szigeteljük el, hanem emberségének alkatrészeként tekintjük. Könyvemnek egyes fejezetei részletesen foglalkoznak Heinenek a német romantikához, a német népdalhoz, a francia politikához, saint-simonizmushoz való viszonyával. Nem akartam Heineről zsidó életrajzot írni, mert azt hiszem, hogy éppen azok a különböző életkapcsolódások, amelyekbe Heine került, ábrázolják, hogy sorsa mennyire zsidósors.

Max Brod azután újabb irodalmi terveiről nyilatkozott. Elmondta, hogy *kedvenc terve Platoról írni, a mai időszerűségében.* Sajtó alá rendezi Franz Kaffka könyveit, amelyek Berlinben hat kötetes gyűjteményben jelennek meg. Prágában Judentum und Rassen-theori címen új essaygyűjteménye jelenik meg.

Oswald Spengler

Er ist schlechtweg *der* Philosoph des National-Sozialismus und hat es trotzdem nicht zu Wege gebracht ihr Heiliger oder Prophet werden zu können. Er hat das Zeug in sich zu überzeugen, logisch zu erscheinen, auch wenn er es nicht ist, zu überrum-

peln, zu fesseln, zu fasciniere, — die Gegner in Grund und Boden zu stampfen, jeden Widerstand und Widerspruch ad absurdum zu führen, überlegener Weise zu lächeln... Nein, das eigentlich nicht. Lächeln, das kann er nicht! In ihm geht eher ein schellender, gellender, fluchender Prophet verloren. Und zwar gründlich verloren! Zum Nimmer-Auferstehen.

Überzeugend wirkt er in erster Reihe durch seine Unerschrockenheit. Damit verscherzte er sich auch die Gunst jener, für die er den Boden urbar machte. In seinen Reden und Schriften finden sie heute Vieles, was ihnen wider den Strich geht. Einiges soll nun zur Erbauung auch hier Platz finden.

*

Ein unveränderliches Ethos wirkt in ihnen (im Sozialismus als Lebensform). Es prägt nicht nur je eine ganz bestimmte Art von Glauben, Denken, Fühlen, Tun, von Staat, Kunst und Lebensordnung, sondern einen... Typus „Mensch“... einheitlich in Instinkt und Bewusstsein, *Rasse in geistigem Sinne*, aus.

(Preussentum und Sozialismus, 1919.)

*

Ideen, die Blut geworden sind, fordern Blut. Krieg ist die ewige Form höheren menschlichen Daseins, und Staaten sind um des Krieges willen da. (Ebendort.)

*

Parlamentarismus in Deutschland ist Unsinn oder Verrat. (Ebendort.)

*

Es ist bezeichnend für eine mit Literatur so durchsättigte Zivilisation wie die heutige, dass Massenfürher, die *in einem beständigen Nebel von Theorien* leben, trotzdem Träger von sehr

starken Wirklichkeiten werden können. (Ebendort.)

*

...Und wir haben endlich etwas gelernt, das ich ihnen offen nennen will: die Fähigkeit zu hassen. Wer nicht zu hassen vermag, ist kein Mann, und die Geschichte wird von Männern gemacht.

(Politische Pflichten der deutschen Jugend, 1934.)

*

Nationale Politik ist in Deutschland seit dem Kriege als eine Art Rausch verstanden worden. Die Jugend begeisterte sich in Masse an Farben und Abzeichen, an Musik und Umzügen, an theatraleischen Gelüben und dilettantischen Aufrufen und Theorien. Ohne Zweifel werden die Gefühle dabei befriedigt, aber Politik ist etwas anderes. (Ebendort.)

*

Ein kluger Geschäftsmann ist noch kein Politiker, obwohl Politik die Geschäftsführung eines Staates ist, — aber Trommler und Pfeiffer sind erst recht keine Feldherren. (Ebendort.)

*

Nun, die Völkischen sind die jeunesse d'orée von heute, aus derselben Ursache hervorgegangen, von demselben Geist getragen. Sie haben die gleiche leicht entzündliche Begeisterung, den gleichen Tatendrang, dieselbe Ehrlichkeit und dieselbe Beschränktheit.

(Neubau des deutschen Reiches, 1924.)

*

Nebenbei gesagt, wie klein, flach, beschränkt und unwürdig steht neben dem englischen Satz: „Right or wrong, my country!“ der deutsche: „Juden hinaus!“, eine bloße Negation unter völliger Verkenennung der Tatsache, dass die gefährlichsten antideutschen Züge... tief gerade im deut-

schen Wesen begründet sind. — (Ebendort.)

*

Das Raubtier ist die höchste Form des freibeweglichen Lebens.

(Der Mensch und die Technik, 1931.)

*

Den Hang, die nüchterne Wirklichkeit nicht sehen und meistern zu wollen, sondern sie durch ideale Träume, durch Romantik, durch Parteitheater und Fahnen, Umzügen, und Uniformen zu verschleiern und harte Tatsachen durch Theorien u. Programme zu fälschen. Begeisterung ist eine gefährliche Mitgift auf politischen Pfaden. Der Pfadfinder muss ein Held sein, nicht ein Heldentenor. Es steht schlimm um ein Schiff, wenn die Besatzung im Sturme berauscht ist.

(Vorwort: Politische Schriften, 1932.)

Egy «német» könyvkiadó halála

Bergsont hetvenötödik születése napja alkalmából elhalmozták az egész világban szerencsekívánatokkal, ugyanakkor elhunyt a hetvenötéves S. Fischer, a német könyvkiadás egyik legmarkánsabb figurája. A berlini Fischer fogalom volt a könyvek világában. Ez a szlovenszkói származásu magyar zsidó azokhoz a nyugati zsidókhoz tartozott, akik a legélénkebb részt vették ki a gazdaság szellemi áramlatainak kitenyésztésében. Fischer szeme, zseniálitása, organizáló képessége hívta elő a homályból azt az irodalmi korszakot, amelynek Gerhardt Hauptmann, Bang, Shaw, Ibsen, Herman Hesse stb. voltak kimagasló markáns nevei. Fischer teremtetette meg a Neue Rund-

schaut, ezt a ma is elismerten leg-színvonalasabb német folyóiratot. Fischer egy egész sereg zsidó író is népszerűsített, így a szer-zői közé tartoztak: Jakob Was-sermann, Arthur Schnitzler, Ri-chard Beer-Hoffmann, Peter Al-tenberg. Fischer irodalmi tanács-adója Moritz Heimann volt, aki-nek érdemeit még ma sem érté-kezik eléggé. Olyan időben, ami-kor tevékenykedési lehetőségét nagyon korlátozták, halt meg Fischer, aki mint zsidó, sohasem lépett előtérbe. Életének érde-meit korának mértékével kell fel-mérni.

Mussolini 'és a zsidók

Az olasz rádió az olaszországi zsidók helyzetéről jelentést adott ki, amelyet politikai körökben,

mint Mussolini részéről személye-sen inspirált jelentést tüntetnek fel. A rádió jelentés hangoztatja, a következőket: a zsidók Olasz-országban ugyanazokat a jogokat élvezik, mint minden más állam-polgár. *Az antiszemitizmus Olasz-országban mindig ismeretlen volt és ma sem áll fenn a zsidókkal szemben semmi előítélet. A zsidók mindig hű és megbízható olasz polgároknak mutatkoztak. A há-boruban vállvetve harcoltak olasz bajtársaikkal, éppen ezért a zsi-dók is, mint a többi polgárok az államháztartás és a hadsereg leg-magasabb hivatalait töltik be. A zsidóktól nem vonták meg a leg-magasabb megtsiszteltetéseket sem. A zsidók közül többen tag-jai az olasz Akadémiának. A ha-zafias tudat az olasz zsidóknál mindig erősen fejlett volt és hű támogatói annak a fasizmusnak, amely nem ismer faji ellentéte-ket.*

BCU Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj